

BÖLÜM 1 VE 2:

ANAYASA HUKUKUNUN BİLGİ KAYNAKLARI

I. ANAYASALAR

A) TÜRK ANAYASALARI

1. Resmi Kaynaklar:

- a) Resmi Gazete (www.resmigazete.gov.tr)
- b) Mevzuat Bilgi Sistemi (www.mevzuat.gov.tr)
- c) TBMM Tutanak Dergisi (www.tbmm.gov.tr/tutanak/tutanaklar.html)

2. Özel Kaynaklar

Özel kişilerin yaptığı anayasa derlemeleri.

B) YABANCI ANAYASALAR

- Constitute (www.constituteproject.org)
- ICL: International Constitutional Law (www.servat.unibe.ch/icl/)
- Constitution Finder (www.confider.richmond.edu/)
- CODICES (www.codices.coe.int)

II. ANAYASA MAHKEMESİ KARARLARI

- 1. Türk Anayasa Mahkemesi Kararları (www.anayasa.gov.tr)
- 2. Amerikan Federal Yüksek Mahkemesi Kararları (www.supremecourtus.gov)
- 3. Fransız Anayasa Konseyi Kararları
- 4. Alman Federal Anayasa Mahkemesi

III. BİLİMSEL ESERLER

IV. KAYNAK TARAMA

V. İNTERNET KAYNAKLARI

Anayasa hukuku:

Yasama, yürütme ve yargı gibi devletin temel organlarının kuruluşunu işleyişini ve bu organlar arasındaki karşılıklı ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve hürriyetleri düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen bir hukuk bilimi dalıdır.

BÖLÜM 3

Maddi anlamda Anayasa:

Maddi anlamda anayasa, devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini belirleyen hukuk kurallarının bütünü olarak tanımlanır.

Bu anlamda bir kuralın anayasa olup olmadığına o kuralın içeriğine, neyi düzenlediğine bakılarak karar verilir.

Bir kural içerik itibarıyla devletin temel organlarının kuruluşuyla veya işleyişiyle ilgiliyse o kural anayasal niteliktedir.

Şekli anlamda Anayasa:

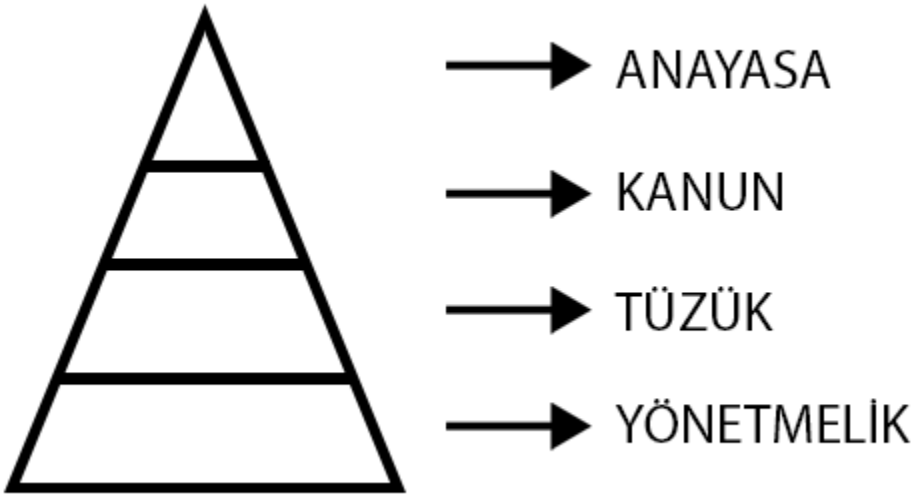
Şekli anlamda anayasa, normlar hiyerarşisinde en üst sırayı işgal eden, kanunlardan daha farklı veya daha zor bir usülle değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Bu kural bir kanunun içeriğine bakılmaksızın diğer kanunlardan zor veya farklı bir usülle değiştiriliyorsa o kanun anayasadır.

SONUÇ: Bir kanunun anayasa olması için normlar hiyerarşisinde en üst basamakta yer alıp diğer kanunlardan daha zor değiştiriliyorsa o kanun anayasadır. Eğer o kanun devletin temel organlarının işleyişiyle ilgiliyse ama diğer kanunlardan farklı veya zor bir usülle değiştirilmiyorsa bile o kanun anayasa değildir.

NORMLAR HİYERARŞİSİ

Bir hukuk düzeninde mevcut olan anayasa, kanun, tüzük, yönetmelik gibi normlar, dağınık halde ve rastgele değil altlık üstlük ilişkisi içerisinde bulunur.



Anayasa Türleri

A)Yazılı anayasa- Yazısız Anayasa

1. Yazılı Anayasa

Bir anayasa içinde olması düşünülebilecek kuralların yetkili bir organ tarafından belirli bir belge içinde toplanmasıdır. Bu kurallar tek veya birden fazla metin içerisinde toplanabilir.

2. Yazısız Anayasa (teamülî)

Bu tür anayasalar toplumda uzunca bir süre kesintisiz olarak tekrarlanan ve bağlayıcı olduğuna inanılan uygulamalardan oluşur. En bilinen örneği İngiltere'dir.

*Anayasanın yazısız olması tüm kural ve kanunların yazısız olacağı anlamına gelmez. İngiltere'de anayasal nitelikte olan bazı kuralları içeren belgeler mevcuttur.

B)Yumuşak Anayasa- Katı Anayasa Ayrımı

Yumuşak Anayasa: Normal kanunlarla aynı usulle ve aynı organlarca değiştirilebilen anayasalardır.

*Anayasa, ya açıkça normal kanunlar gibi değiştirilebileceğini hükme bağlar; ya da değiştirme konusunda hiçbir hüküm içermez.

*Yumuşak anayasa sisteminde anayasa ile kanun normlar hiyerarşisinde aynı basamakta yer alır.

*Yumuşak anayasanın şekli anayasa tanımına uyduğu söylenemez.

*Yumuşak anayasalar genellikle yazısız anayasalardır.

ör/ 1814 ve 1830 Fransız Şartları, 1848 İtalyan Anayasası, 1921 Türk Anayasası

Katı Anayasa: “Katı anayasa” veya “sert anayasa” normal kanunlardan daha farklı organlarca veya daha zor usullerle değiştirilebilen anayasa olarak tanımlanmaktadır.

Bir anayasaya “katılık” yani “sertlik” sağlamanın değişik yolları şunlardır:

a)Özel Meclis Usulü: Anayasa değişikliği normal parlamento tarafından değil, sırf bu amaçla oluşturulmuş özel bir meclis tarafından teklif edilebiliyor, kabul edilebiliyor veya onaylanabiliyorsa, bu anayasa katı bir anayasadır.

b)Üye Tamsayısının Salt Çoğunluğu Kuralı: Eğer bir anayasanın değiştirilmesi için –kanunlar için aranmadığı halde- parlamento üye tamsayısının salt çoğunluğu aranıyorsa o anayasa katıdır.

(adi çoğunluk: katılımcı sayısının yarısının bir fazlası ---- salt çoğunluk: meclisteki üye sayısının yarısının bir fazlası)

c)Nitelikli Çoğunluk Kuralı: Anayasanın değiştirilmesi için parlamento üye tamsayısının beşte üçü, üçte ikisi, dörtte üçü gibi bir nitelikli çoğunluğu gerekiyorsa o anayasa katıdır.

d)Halkoylaması: Kanunlar için aranmadığı halde bir anayasanın değiştirilebilmesi için değişiklik teklifinin halkoylamasına sunulması gerekiyorsa bu anayasa katıdır.

e)Değiştirilemeyecek Maddeler: Bir anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi yasak ise, o anayasa katıdır.

f)Süre Yasağı: Bir anayasanın kabul edilmesinden itibaren belli bir süre değiştirilmesi yasak ise, o anayasa yine katıdır.

g)Dönem Yasağı: Bir anayasa kendisinin belirli dönemlerde veya durumlarda değiştirilmesini yasaklıyorsa o anayasa yine katıdır.

Anayasacılık Hareketleri

Bu kavram 1700'lerin sonlarında ortaya çıkmıştır. Yeryüzünün ilk anayasası 1787 ABD Anayasasıdır. Anayasacılık hareketleri devlet iktidarının sınırlandırılması ve vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin devlet karşısında güvence altına alınması isteğiyle ortaya çıkmıştır. Zira devletin temel organlarının görev ve yetkileri anayasa tarafından düzenlenirse ve keza vatandaşların temel hak ve hürriyetleri anayasalarda sayılırsa bu devletin sınırlandırıldığı ve vatandaşların temel hak ve hürriyetlerinin korunduğu anlamına gelir.

BÖLÜM 4: KURUCU İKTİDAR

Kurucu İktidar: Anayasa yapma ve değiştirme iktidarıdır.

Asli Kurucu İktidar – Tali Kurucu İktidar Ayrımı:

Asli Kurucu İktidar, yeni bir anayasa yapma, tali kurucu iktidar ise anayasayı değiştirme iktidarıdır.

Kurucu İktidar – Kurulmuş iktidar Ayrımı:

Kurulmuş iktidarlara, kurucu iktidar tarafından yapılan anayasayla kurulan devlet organlarıdır.

Devletin başlıca yasama, yürütme ve yargı organları olmak üzere üç kurulmuş organı vardır.

Devlet İktidarı

a)Kurucu İktidar

1.Asli

2.Tali

b)Kurulmuş İktidar

1.Yasama

2.Yürütme

3.Yargı

A)Asli Kurucu iktidar

Ortaya çıkış Halleri

Hukuk –dışı bir iktidardır. Bu iktidar “hukuk boşluğu” ortamında belirir.

- 1) Asli kurucu iktidarın en yaygın ortaya çıkış şekli devrim ve hükümet darbesidir.
- 2) Asli kurucu iktidarın ortaya çıktığı diğer bir durum da savaştır.
- 3) Asli kurucu iktidar, sömürge olan bir ülkenin bağımsızlığa kavuşması durumunda da ortaya çıkmaktadır.
- 4) Bazı hallerde birden çok bağımsız devletin kendi istekleriyle birleşip yepyeni bir devlet kurdukları görülmektedir. Bu durumda yeni anayasalar yapılır.

*Asli Kurucu iktidar hangi durumda ortaya çıkarsa çıksın her halükarda bir “hukuk boşluğu” durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu iktidar önce mevcut bir anayasayı devirerek bir hukuk boşluğu yaratmakta sonrada yeni bir anayasa yaparak bu boşluğu doldurmaktadır.

ANAYASAYI İLGA

Aslî kurucu iktidarın anayasayı bütünüyle yürülükten kaldırması demektir.

DEVRİMLERİN ETKİSİYLE ANAYASASIZLAŞTIRMA

Devrimden sonra devrim bu hükümleri ilga etmemiş ama hükümleri ilga etmemiş bu hükümleri anayasa hükmü olmaktan çıkarmış teknik terimiyle anayasasızlaştırmıştır.

DEVRİM

Sosyal, ekonomik, siyasal ve hukuki düzeninin bütünüyle ve şiddet yoluyla değiştirilmesidir.

HÜKÜMET DARBESİ

Hükümetin anayasal usüller dışında şiddet yoluyla birden bire ama yine yöneticiler arasında el değiştirmesidir.

Asli Kurucu İktidarın Özellikleri

1)hukuk dışılık: Hukuk boşluğu ortamında ortaya çıkan bir iktidardır.

2)Sınırsızlık: Böyle bir iktidarı sınırlandırabilecek herhangi bir kural veya güç yoktur. En üstün, sınırsız iktidar demektir.

Asli Kurucu İktidarın Anayasa Yapma Usulleri

1)Monokratik Usuller

a)Ferman: Bu usulle yapılan anayasalar hükümdarın tek taraflı iradesinin ürünüdür. Tek taraflı bir işlemi yapan kişi, onu değiştirmeye ve geri almaya da ehildir.

b)Misak: Ferman usulünün aksine hükümdarın iradesinin karşısında ona kendisini kabul ettirebilen bir temsili organ ya da meclis vardır. Bu nedenle misak, hükümdarın tek yanlı bir işlemi değil, iki yanlı bir işlemidir. Fermanın aksine bağlayıcıdır.

2)Demokratik Usuller

a)Kurucu Meclis: Anayasayı yapmak için halk tarafından seçilmiş özel bir meclis demektir. Diğer bir ifadeyle millet adına karar alır ve onun iradesi hukuken milletin iradesi olarak kabul edilir. Hazırladıkları anayasa tasarılarını halkoyuna sunmazlar bizzat kendileri kabul ederler.

Görevleri bakımından iki tip kurucu meclis vardır. (aa) Fransız tipi kurucu meclis ve (bb) Amerikan tipi kurucu meclis

aa.Fransız tipi kurucu meclis: Çifte görevleri vardır. Anayasayı hem yaparlar hemde yasama yetkisiyle değiştirme görevini de üstlenirler.

bb.Amerikan tipi kurucu meclis: Görevi sadece anayasayı hazırlamaktan ibarettir.

b)Kurucu Referandum: Bu usulde kabul edilen anayasa yine bir meclis ve ya komisyon tarafından hazırlanır. Ancak bu meclis veya komisyon hazırladığı anayasa tasarısını kendi kabul etmez. Kabul için mutlaka halkoyuna sunulmalıdır. Halkoylamasıyla kabul edilmiş anayasa hukuki gücünü kendini hazırlayan meclisten değil doğrudan halktan alır.

KURUCU PLEBİSİT

İktidarın hazırladığı anayasa tasarısının korku ve baskı altında blok halinde "evet" veya "hayır" şeklinde sonuçlanabilecek oylamadır. Anti-demokratiktir.

TANIM: Asli Kurucu iktidar, hukuk-dışı, sınırsız, sahibi hukuken belirlenmeyen, hukuk boşluğu ortamında beliren, monokratik veya demokratik biçimleri olan, yeni bir anayasa yapma iktidarındır.

B)Tali Kurucu İktidar

Bir anayasayı yine o anayasada öngörülmüş usullerle değiştirme iktidarındır.

JEFFERSON'UN YENİ KUŞAKLAR TEORİSİ

Zira dünya nimetlerinden ölümler değiş yaşayanlar yararlanabilir. O hâlde yeni kuşakların önceki kuşakların yaptığı anayasaları değiştirebilmesi gerekir.

Tali Kurucu İktidarın Özellikleri

1) Tali kurucu iktidar hukuki nitelikte bir iktidardır.

2) Tali Kurucu İktidar sınırlı bir iktidardır.

a) İçeriksel (maddi) sınırlar: Anayasalara bakıldığında birçok anayasanın kendisinin bazı hükümlerinin değiştirilmesini yasakladığı görülmektedir.

b) Zamansal sınırlar: Bazı anayasalar da tali kurucu iktidarın anayasayı değiştirmesini anayasanın kabul edilmesinden itibaren belli bir süre geçmedikçe yasaklamaktadır.

c) Biçimsel sınırlar: Katı anayasaların hemen hepsi kendi değiştiriliş usullerini ayrıntılarıyla tespit etmektedirler. Tespit edilen bu usuller tali kurucu iktidarın biçimsel sınırlarını oluştururlar. Tali kurucu iktidar ancak bu biçimsel koşullara uyarak anayasayı değiştirebilir.

Tali Kurucu İktidarın Anayasayı Değiştirme Usulleri

1)Teklif Safhası

Bu safha anayasa değişikliği sürecinin ilk safhasıdır. Bu safha anayasa değişikliğinin fiilen gerçekleştirilmesi safhasına kadar uzanan bütün işlemleri içerir.

2)Karar Safhası

Bu safha değişiklik teklifinin kabul veya reddine varan bütün işlemleri içerir. Anayasaların çoğu karar yetkisini yasama organına vermektedir.

3)Onay Safhası

Anayasa değişikliği sürecinin son safhasıdır.

a)Onay Yetkisinin Devlet Başkanına Verilmesi:

1)Bazı ülkelerde devlet başkanı anayasa değişikliğini onaylamak istemezse yapabileceği tek şey anayasa değişikliğini parlamentoya iade etmek ve bir kez daha görüşülmesini istemektir. Parlamento aynı çoğunlukla değişikliği aynen kabul ederse devlet başkanı anayasa değişikliğini onaylayıp yayımlamak zorunda kalmaktadır. Bu durumda devlet başkanının onay yetkisi bir **“geciktirici veto”** yetkisi durumundadır.

2)Bazı anayasalar ise devlet başkanı tarafından geri gönderilmiş anayasa değişikliğinin parlamento tarafından kabul edilebilmesi için daha yüksek bir nitelikli çoğunluk şartı öngörmektedir. Bu durumda başkanın geri gönderme yetkisi **“güçleştirici veto”** yetkisi niteliğindedir.

3)Bazı anayasalarda devlet başkanına anayasa değişikliğini onaylayıp onaylamamak konusunda sınırsız bir yetki vermektedir. Bu ülkelerde devlet başkanı beğenmediği bir anayasa değişikliğini onaylamayabilir. Bu durumda anayasa değişikliği yürürlüğe giremez. Devlet başkanının yetkisi **“mutlak veto”** yetkisi durumundadır.

b)Onay Yetkisinin Halka Verilmesi

1) “Mecburi halkoylaması” nda anayasa değişikliği anayasa gereği doğrudan doğruya ve otomatik olarak halkoylamasına sunulur.

2) “İhtiyari (isteğe bağlı) halkoylaması” ise devlet başkanının, belirli sayıda parlamento üyesinin veya belirli sayıda seçmenin isteğiyle yapılan halkoylamasıdır.

TANIM: Tali kurucu iktidar, hukuki ve sınırlı nitelikte olan ve sahibi hukuken belirlenebilen, anayasayı, yine o anayasanın öngördüğü usullerle değiştirme iktidarındır.

	ASLİ KURUCU İKTİDAR	TALİ KURUCU İKTİDAR
Konusu	Yeni bir anayasa yapma	Mevcut anayasada değişiklik yapma
Ortaya çıkış halleri	Devrim, hükümet darbesi savaş	Normal dönemler
Sahibi	Fiilen en güçlü olanlar	Anayasanın yetki verdiği organlar
Hukuki Niteliği	Hukuk-dışıdır	hukukidir
Sınırlılık Özelliği	Sınırsızdır	Sınırlıdır
Biçimleri(usulleri)	Önceden belirlenemez	Anayasa tarafından belirlenen usuller

BÖLÜM 5: DEVLET KAVRAMI

Devletin Unsurları

a)İnsan Topluluğu: Millet

Bir devletin kurulabilmesi için gerekli olan ilk şey insan topluluğudur.İnsan topluluğunun niceliği önemli değildir; ama niteliği önemlidir. Her insan topluluğu devlet kuramaz. Bir arada yaşayan insanların bir devlet kurabilmeleri için birtakım bağlar ile birbirine bağlanmış olmaları gerekir. O halde belli bir insan topluluğunun bir devlet kurabilmesi için “millet” niteliğinde olması gerekir.

DEVLET

Belirli bir ülke üzerinde yaşayan, üstün bir iktidara tbi olan, teşkilatlanmış insan topluluğunun meydana getirdiği devamlı ve hukukun kendisine kişilik tanıdığı bir varlıktır.

Objektif Millet Anlayışı

- a) Irk Birliği
- b) dil Birliği
- c) Din Birliği

Sübjektif Millet Anlayışı

Subjektif millet anlayışına göre milleti oluşturan insanlar birbirine sübjektif yani elle tutulamayan gözle görülemeyen nitelikte olan bağlarla da bağlanabilir. Bu bağlar manevi niteliktedir. Milleti oluşturan bu bağlar arasında mazi, hatıra, amaç, ideal, istikbal, lk birliği gibi hususlar yer almaktadır.

Self-Determinasyon Hakkı

Milletlerin kendi kaderini bizzat tayin hakkıdır.

b)Devletin toprak unsuru: lke

millet teşkil eden bir insan topluluğunun belli bir toprak parçasına hakim olmaksızın devlet kurması mümkün değildir. lke, kara sahası, su sahası ve hava sahası olmak üzere başlıca üç kısımdan oluşur.

Kara Sahası; Toprak ve torak altından oluşur. Bir devlet mutlaka bir kara ülkesine sahip olmalıdır.

Su Sahası; suyun yalnız yüzeyi değil aynı zamanda altı da dahildir.

Hava Sahası; Devletin kara sahası ve karasularının üzerinde yer alan bütün hava sahasını kapsamaktadır.

c)Devletin İktidar Unsuru: Egemenlik

Devletin oluşması için insan topluluğunun bu ülke üzerinde egemen olması gerekir. Egemenlik kavramını ilk defa tanımlayan ve sistemleştiren düşünür Jean Bodin'dir.

a)Dış Egemenlik; Uluslararası ilişkiler alanında söz konusudur. Bir devletin diğer devletlerden aşağı konumda olmaması başka denetlere tabi bulunmaması ve dış ilişkilerinde diğer devletlerle eşit olması anlaşılır. Yani kastedilen şey

bağımsızlıktan başka bişey değildir. Devletlerin egemen eşitliği ve içişlerine karışmama ilkesi hakimdir.

b)İç Egemenlik; devletin kendi ülkesi içinde söz konusu olan egemenliğidir. Kendi içinde iki değişik anlamda kullanılmaktadır. **1)**egemenlik birinci anlamıyla devlet iktidarının kendisini yani içeriğini açıkçası kapsadığı yetkileri ifade etmek için kullanılır. Örneğin egemenlik; devletin kanun yapmak, savaş veya barış ilan etmek, para basmak, vergi toplamak gibi yetkilerinden oluşur. **2)** Egemenlik terimi devlet iktidarının kendisini değil bu iktidarın bazı niteliklerini belirtir. Bu nitelikler **a)**egemen iktidar asli bir iktidardır. Başka iktidardan türememiştir ve başka bir iktidar tarafından kurulmamıştır. **b)**en üstün iktidardır. **c)**tek ve bölünmez bir bütündür. **d)**sınırsız bir iktidardır. **e)** Egemen iktidar devir ve ferağ edilemez.

DEVLETİN KİŞİLİĞİ İLKESİ

Devlet kendisini meydana getiren gerçek kişiliklerden ayrı bir hukuki kişiliğe sahip varlıktır. Devletin kişili ilkesi iktidarın kişiselleşmesini önler. Bu ilkeye göre devlet iktidarı onu kullanan yöneticilere değil devletin kişiliğine aittir .

Egemenlik Teorileri

1)Teokratik Egemenlik Teorileri

Bu teorilere göre egemenlik Tanrıya aittir.Bütün iktidarlar Tanrıdan geir.

a)Doğaüstü İlahi Hukuk Doktrini: Bu doktrine göre egemenlik hem tanrıdan gelir hem de egemenliği yeryüzünde çeşitli ülkelerde kullanacak kişileri bizzat ve doğrudan doğruya Tanrı seçer.

b)Providansiyel İlahi Hukuk Doktrini: Bu doktrine göre egemenlik Tanrıya aittir. Ancak egemenliği yeryüzünde kullanan kişiler doğrudan Tanrı tarafından seçilmemiştir. Bu kişiler Tanrının görünmez yön vermesi altında insanlar tarafından veya beşeri olaylar neticesinde seçilir.

2)Demokratik Egemenlik Teorileri

Bu teorilere göre artık egemenlik Tanrıya değil insanlara aittir. Yani egemenliğin kaynağı beşeridir.

a)Milli Egemenlik Teorisi: Bu teoriye göre egemenlik millete aittir. Millet sadece bir ülke üzerinde belli dönemde yaşayan bireyleri değil, aynı zamanda geçmişte yaşamış ve gelecekte doğacak olanları da kapsayan bir kavramdır.

Millet kendisini oluşturan bireylerden ayrı ve onların üzerinde yer alan manevi bir varlıktır. Bu anlamda millet halk kavramından farklıdır. Halk belli bir zamanda milli topluluğu oluşturan vatandaşlar kitlesine verilen addır.

Millet ise sadece bir ülke üzerinde belli bir dönemde yaşayan bireyleri değil aynı zamanda geçmişte yaşamış olanları ve gelecekte doğacak olanları kapsayan bir kavramdır.

Yani bugün yaşayanların dahil olduğu gibi, geçmiş ve gelecek kuşaklar da millet kavramına dahildir.

b)Halk Egemenliği Teorisi: Bu teoriye göre egemenlik halka aittir. Halk belirli bir anda hayatta olan vatandaşlar topluluğu demektir.

DEVLETİN KÖKENİ HAKKINDA TEORİLER

1)Aile Teorisi

Bu teoriye göre devlet ailenin zamanla büyümesi ve aynı kandan gelen ailelerin birleşmesiyle meydana gelmiştir.

2)Biyolojik Teori

Bu teoriye “organizmacı teori” de denir. Bu teoriye göre devlet tabii ve biyolojik kanunlara göre diğer canlı yaratıklar gibi kendiliğinden meydana gelen, büyüyen, gelişen ve zamanla yok olan bir organizmadır. Biyolojik teoriye göre insan organizması ve devlet organizması arasında büyük bir benzerlik vardır.

3)Kuvvet ve Mücadele Teorisi

Bu teoriye göre devlet güçlüler ve zayıflar arasındaki kuvvet ve mücadeleden doğmuştur. Devlet güçlülerin zayıflar üzerinde zorla kurdukları bir baskı teşkilatıdır.

4)Ekonomik Teori: Marksizm

Bu teori üst yapı ve altyapı kurumları arasında ayrım yapar. Üst yapıyı alt yapı belirler. Alt yapıda üretim biçimleri bulunur. Devlet ise bir üst yapı kurumudur. Devlet egemen sınıfın sömürülen sınıf üzerindeki baskısının teşkilatlanmasıdır.

5)Devletin Kaynağını İnsan Aklına ve İradesine Dayandıran Teori: Sosyal Sözleşme Teorisi

Bu teori Thomas Hobbes, John Locke ve Jean-Jacques Rousseau tarafından savunulmuştur. Bu yazarlara göre insanlar devletin oluşmasından önce doğal yaşam veya tabiat hali denilen bir dönemde yaşıyorlardı. Bu dönemde bir şey oldu insanlar bu dönemden çıkmaya kendi akıl ve iradeleriyle karar verdiler. İnsanlar bu dönemden çıkarken kendi aralarında bir sözleşme yaptılar. İşte devletin temelinde bu sosyal sözleşme yatar.

a)Thomas hobbes

Devletin oluşmasından önceki dönemde yani doğal yaşam döneminde kavga, savaş, didişme vardı. Bu kargaşadan bıkan insanlar düzeni ve barışı sağlamak için kendi aralarında anlaştılar ve bir sözleşme yaptılar. Bu sözleşmeyle kendi özgürlüklerini “Leviathan (dev, ejderha)” a devrettiler. Hobbes’un modelinde kişiler özgürlüklerini Leviathan ‘a devretmişlerdir.

b)John Locke

Devletin ortaya çıkmasından önceki dönemde yani doğal yaşam döneminde insanlar arasında barış ve özgürlük vardı. Bu dönemde suçluların cezalandırılmasında sorun ortaya çıkıyordu. Suçluları cezalandıracak adaleti gerçekleştirecek ve insanlar arasında anlaşmazlıkları çözecek üstün ve ortak bir otoritenin yokluğu insanların arasındaki barışın ve huzurun tehlikeye düşmesine yol açabilirdi. Bu sakıncayı ortadan kaldırmak için insanlar kendi arasında bir sözleşme yaparak sahip oldukları cezalandırma haklarını devlete devrettiler. John Locke’ da liberal özgürlükçü bir devlet anlayışı vardır.

c)Jean –Jacques Rousseau

doğal yaşamda insanlar arasında barış ve huzur vardı. Tarım topraklarının ve madenlerin işlenmesi özel mülkiyeti doğurdu. Özel mülkiyetin çıkmasıyla insanlar arasındaki eşitlik bozuldu. Güveni yeniden tesis etmek için insanlar bir araya gelip bir sosyal sözleşme yapmışlar. Kendi kişiliklerinin dışında kolektif bir varlık meydana getirmişer işte bu varlık devlettir.

BÖLÜM 6: DEVLET ŞEKİLLERİ I

Cumhuriyet ile monarşiyi birbirinden ayırmak için Leon Duguit tarafından önerilen ölçüt devlet başkanının göreve geliş usulüdür. Bu ölçüte göre, bir devlette eğer devlet başkanı bu makama veraset usulüyle yani irsî olarak geliyorsa bu devletin şekli monarşidir, yok eğer başka bir usulle geliyorsa bu devletin şekli cumhuriyettir. Monarşi olmayan her devlet cumhuriyettir.

1)MONARŞİ

A)Saltanat Haklarının Sınırlanmasına Göre Monarşi Çeşitleri

1)Mutlak Monarşi

Hükümdarın saltanat haklarının kanuni bir sınırlandırmaya tabi tutulmadığı monarşi türüdür. Diğer bir ifadeyle bu tür monarşide hükümdar bütün iktidarı elinde toplar ve gücü onun yanında yer alan bir organın yani bir parlamentonun varlığı ile sınırlandırılmamıştır.

2)Meşruti Monarşi

Hükümdarın saltanat haklarının kanuni bir sınırlanmaya tabi tutulduğu monarşidir. Bu monarşilerde hükümdarın yanında devlet iktidarını onunla paylaşan ve en azından bir kısmı halk tarafından seçilen bir organ bir parlamento vardır. Meşruti monarşilerde hükümdar dahil her organın yetkisini sınırlayan anayasa kuralları vardır. Günümüzde İngiltere, İspanya, Belçika, Hollanda, Danimarka, İsveç, Lüksemburg ve Norveç' te meşruti monarşi vardır.

B)Hükümdarın Tahta Geçiş Biçimine Göre Monarşi Çeşitleri

1)İrsi Monarşiler

Hükümdar tahta belirli bir hanedana mensup olmak, veraset sırasında belirli bir yerde bulunmak ve belirli bir takım şartları yerine getirmek suretiyle otomatik olarak çıkar.

İTERREGNUM YASAĞI

Bir monarşide kral ölünce devler başsız kalmaz. Veraset sistemi gereği kraldan sonra tahta çıkacak kişi otomatik ve kendiliğinden tahta geçer.

İngilizler:"the king never dies (kral hiçbir zaman ölmez)"

Fransızlar:"Le Roi est mort, vive le Roi (kral öldü, yaşasın kral)"

NİYABET

Kral görevlerini yerine getiremeyecek durumda ise (küçük, ağır hasta v.s) bulunduğu döneme denir. "Naip" adı verilen bir kişi veya "Niyabet Konseyi" denen bir meclis kralın görevlerini üstlenir.

2)Seçimli Monarşiler

Bu tür monarşilerde hükümdar saltanat hakkını seçimle kazanır. Hükümdarı devletin ileri gelenleri seçer. Ancak seçimli monarşi yinede monarşidir; cumhuriyet değildir. Seçilen kral ömür boyu görevde kalır ve genellikle o ölünce tekrar seçim yapılmaz çocuğu tahta geçer.

2)CUMHURİYET

A)Dar Anlamda Tanım: Cumhuriyet Monarşinin Tersidir

Eğer devlet başkanlığı görevi veraset yoluyla intikal ediyorsa o devlet bir monarşidir. Monarşi olmayan her devlet ise cumhuriyettir. Devlet başkanının seçimle yahut zor kullanarak işbaşına gelmesinin bir önemi yoktur.

B)Geniş Anlamda Tanım: Cumhuriyet=Demokrasi

Bu düşünceyi savunanlara göre cumhuriyet tamamen seçime bağlı bir hükümet şeklidir. Cumhuriyet seçilmiş yöneticilerin ömür boyu değil sadece belirli bir zaman için görevde kalmasını gerektirir. Bu şekilde cumhuriyet milli egemenliğin en iyi şekilde gerçekleştiği hükümet şekli haline gelir. Dolayısıyla cumhuriyet milli egemenlik ve demokrasiyle özdeştir.

****Cumhuriyet ile demokrasi arasında bir bağıntı yoktur. Bir cumhuriyet demokratik olabileceği gibi anti-demokratik de olabilir. Keza monarşi ile demokrasi arasında da bir bağıntı yoktur. Bir monarşi demokratik olabileceği gibi anti-demokratik de olabilir. O halde dar anlamda cumhuriyet tanımı daha doğrudur.****

DEVLET ŞEKİLLERİ I I



1) Üniter Devlet

Tek devlet veya basit devlet de denir. Fransa, İngiltere, İrlanda, İspanya, İtalya, Hollanda, Japonya, Norveç, Portekiz, Yunanistan, Türkiye gibi devletler birer üniter devlettir. Üniter devleti, devletin unsurları ve organlarında teklik özelliğiyle tanımlayabiliriz.

-> Ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme ve yargı organları bakımından teklik gösteren devlet şeklidir.

1)Devletin Unsurlarında Teklik

- a)Üniter devlette devletin ülkesi tek ve bölünmez bir bütündür.
- b)Üniter devlette millet unsuru da tek ve bölünmez bir bütündür.
- c)Üniter devlette egemenlik de tek ve bölünmez bir bütündür.

2)Devletin Organlarında Teklik

- a)Üniter devlette tek yasama organı vardır.
- b)Üniter devletin yargı organı da üniter niteliktedir.
- c)Üniter devlette yürütme organı yetkisinde de esas itibarıyla bir bütünlük vardır. Üniter devletin yürütme organının tepesinde parlamenter sistemde başbakan, bakanlar kurulu ve bakanlar, başkanlık sistemlerinde başkan bulunur.

Üniter Devletin İdari Teşkilatı

Üniter devletin idari teşkilatı “merkezi idare” ve “mahalli idareler” olarak ikiye ayrılır.

1)Merkezi idare: Başkent Teşkilatı ve Taşra Teşkilatı

Merkezi idarenin başkent teşkilatında devlet başkanlığı, bakanlar kurulu ve bakanlar bulunur. Üniter devletlerde başkent teşkilatı dışında tüm ülkeye yayılmış ayrı bir teşkilat vardır. Bu teşkilata “merkezi idarenin taşra teşkilatı” denir. Kendi içinde başkent ve taşra teşkilatı olarak ikiye ayrılrsa da merkezi idare bir bütündür. Çünkü başkent ve taşra teşkilatı aynı tüzel kişilik içinde yer alır, taşra teşkilatı merkezin bir uzantısı konumundadır, taşra teşkilatındaki görevliler halk tarafından seçilmez doğrudan başkent tarafından atanırlar, ayrıca başkent teşkilatının taşra teşkilatı üzerinde hiyerarşi yetkisi vardır.

2)Mahalli idareler

Üniter devletlerde insanların sırf belirli bir yerde oturmalarından kaynaklanan ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere merkezi idarenin dışında kendine has tüzel kişilikleri bulunan, belli bir özerkliğe sahip olan, karar organları seçmenler tarafından seçilen kamu tüzel kişileri kurulmuştur. Bunlara mahalli idareler denmektedir.

Özellikleri:

- Ayrı bir kamu tüzel kişiliğine sahiptir.
- Belli ölçüde özerktirler
- Merkezi idarenin hiyerarşisine tabi değildir
- Merkezi idareden ayrı kendilerine has malvarlıkları ve bütçeleri vardır.
- Karar organları seçimle iş başına gelir
- Kendine has personeli vardır.

****Üniter devletlerde mahalli idarelerin olması bu devletlerin üniter niteliğine ve idarenin bütünlüğü ilkesine aykırı değildir. Çünkü ;**

- Mahalli idarenin yasama ve yargı yetkisi yoktur. Sadece birtakım idari yetkileri vardır.
- Merkezi idare mahalli idareleri kanunla kurar ve istediğinde bunlara kanunla son verebilir.
- Merkezi idarenin mahalli idare üzerinde “idari vesayet” (sınırlı denetim) yetkisi vardır.

2)BİLEŞİK DEVLET

İki veya daha fazla devletin sıkı veya gevşek bağlarla birleşmelerinden meydana gelmiş bir devlet çeşididir. Yasama, yürütme ve yargı organlarına sahip ayrı devletler vardır. Birden fazla anayasa ve hukuk düzeni yürürlükte. Bileşik devletler kendi içinde “devlet birlikleri” ve “devlet toplulukları” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

A)Devlet Birlikleri

1)Şahsi Birlik

İki veya daha fazla monarşik devletin başına aynı hükümdarın geçmesiyle oluşur. Yani aynı şahıs iki ayrı devletinde kralı olursa şahsi birlikten bahsedilir. Kralın şahsı dışında tüm diğer alanlarda bu iki devlet birbirinden ayrı devletler olarak varlığını sürdürür. Evlenme gibi olaylarla meydana gelir. Geçicidir. Ortak hükümdarın ölümüyle sona erer.

2)Hakiki Birlik

Birden fazla devletin içişlerinde bağımsızlıklarını koruyarak dış ilişkileri bakımından bir devlet oluşturacak şekilde birleşmelerinden meydana gelir. Bu devletlerin dış ilişkileri birlik tarafından yürütülür. Uluslararası hukuk bakımından ayrı birer kişilikleri yoktur. Temelde şahsî birliğin daha ileri aşamasıdır. İç ilişkilerinde bağımsızdırlar.

Norveç - İsveç Birliği (1815-1905), Avusturya - Macaristan İmparatorluğu (1867-1918) ve İzlanda - Danimarka Birliği (1918-1944)

B)Devlet Toplulukları

1)Konfederasyon

Birden fazla bağımsız devletin uluslararası hukuki kişiliklerini muhafaza etmek şartıyla belli bir amaçla özellikle ortak savunmalarını sağlamak üzere kurdukları bir devlet topluluğu şeklindedir. Üye devletlerin ayrılma hakkı mevcuttur. Gerek iç gerek dış ilişkilerinde bağımsız birer devlet niteliğini korurlar.

Konfederasyonu bir devlet olarak göremeyiz. Konfederasyon, konfedere devletler üzerinde zorlama etkisine sahip değildir. Diyet (Diete) meclisi vardır. Bu mecliste konfedere devletlerin delegeleri vardır. Kararlar genellikle oy birliğiyle alınır. Alınan kararlar doğrudan geçerli olmaz, her konfedere devletin ayrıca onaylaması gerekir.

İsviçre Konfederasyonu(1291-1848)

ABD(1776-1787)

AB Konfederasyon mu, Federasyon mu?

AB Konfederasyon seviyesini aşmıştır.

- AB'nin uluslararası bir tüzel kişiliği vardır.
- AB kararları üye devletlere doğrudan uygulanabilir.
- Bazı kararların alınması için oy birliği şartı yoktur.

AB henüz Federasyon seviyesine gelmemiştir.

- AB bir anayasayla değil, uluslararası antlaşmalarla yönetilir.(1992 Maastricht Antlaşması, 2007 Lizbon Antlaşması)
- AB'de savunma ve dış politika için kurulmuş bir politika ve yapı yoktur. Her devlet kendi yürütür.
- AB'de üye devletlerin eşit temsili esasına dayanan ikinci meclis yoktur.
- AB'de federal yasama ve yürütme organları bulunmamaktadır.

2)Federasyon(Federal Devlet)

Kendi içlerinde belli bir özerkliği koruyarak ii veya daha fazla devletin aynı merkezi iktidara tabi olmak suretiyle oluşturduğu bir devlet topluluğudur.

Federasyonda federal de federeler de birer devlettir. Çünkü bunların her birinin kendine mahsus halkı ve egemenliği vardır. Federal devlette federe devletlerin topraklarından ve halkından oluştuğu için o da bir devlettir. Ancak federe devlet ve federal devlet ayrı tüzel kişiliklere sahiptir.

	KONFEDERASYON	FEDERASYON
Kaynak	Uluslararası antlaşmayla kurulur.	Anayasayla kurulur.
Bağın Niteliği	Üye devletler arası bağ akdîdir.	Anayasal niteliktedir.
Ayrılma Hakkı	Üye devletler üyelikten çıkabilir.	Ayrılma hakkı yoktur.
U.arası Kişilik	Üye devletlerin de vardır.	Sadece federal devletin vardır.
Dış İlişkilerde	Üye devletler de bağımsızdır.	Federe devletler federal devlete bağlı.
Zorlama Gücü	Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur.	Federasyonunun üye devletler üzerinde zorlama gücü vardır.
Vatandaşlık	Sadece üye devletlerin vatandaşlığı vardır.	İki tür vatandaşlık var (Federal Vatandaşlık + Federe Vatandaşlık)

Federalizmin Özellikleri

1)Yetkilerin Yerel Bölüşümü (Federasyonun kurucu birimleri coğrafi olarak tanımlanmaktadır.)

2)Yetkilerin güvenceli bölüşümü: Yazılı ve Katı Anayasa ile Anayasanın değiştirilmesinde Federe Devletlerin Rızalarının Alınması Zorunluluğu (Her federal devlet bir yazılı anayasaya sahiptir. Ayrıca federal anayasanın değiştirilmesi usulünde federe devletlerin onayı da aranmaktadır.)

3)Yetki Bölüşümü Usulü

a)*Federal Devletin Yetkilerini Sayma*: Bu sistemde federal devletin yetkileri tek tek sayılır ve bu yetkilerin dışındakiler federe devletlere bırakılır. Yani federe devletlerin yetkisi genel yetkidir. ABD, Almanya, İsviçre

b)*Federe Devletlerin Yetkilerini Sayma* : Bu sistemde federe devletlerin yetkileri tek tek sayılır ve bu yetkilerin dışında kalan yetkiler federal devlete bırakılır. Bu sistemde federal devletin yetkisi genel yetkidir. Kanada

4)Yetki Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözümü: Federal Yüksek mahkemenin Gerekliliği

5)Federe Devletlerin Federal Yasama Organında Temsili : İki meclislilik ve ikinci Mecliste Eşit Temsil İlkesi (Her federal devletin yasama organı iki-meclislidir.

Birinci meclisi(Temsilciler Meclisi) halk seçtiği için bu mecliste her federe devlet nüfusları oranında temsil edilir. İkinci mecliste ise eşitliği sağlamak üzere ikinci meclise (senato) federe devletler eşit olarak katılır.

6)Eşit-İki Meclislilik (Eşitlik gereği Federe devletlerin ikinci mecliste eşit temsil edilmeleri ile sağlandığına göre ikinci meclis göstermelik olmamalı ikinci mecliste söz sahibi olmalıdır. Bu yüzden eşit-iki meclislilik sistemi görülmektedir. Yani iki meclisin yetkileri birbirine yakın veya eşittir.

Federal Devletlerin Kurulması

a)Birleşme Yoluyla Federalizm: Başlangıçta birbirinden ayrı olan üniter devletler birleşerek bir federal devlet meydana getirirler. ABD ve İsviçre

b)Ayrılma Yoluyla Federalizm: Bu usulde başlangıçta üniter nitelikte olan bir devletten bölge, il gibi birimleri ayrılmak ister. Bu birimler genellikle ayrılıp bağımsız devletler kurmak yerine, federe devlet haline gelirler. Ve bunlar bir federal devlet oluştururlar. Bu şekilde eski üniter devlet federal devlete, eski devletin il ve bölgeleri de federe devlete dönüşmüş olur. Belçika, Rusya 1924'te Sovyetler Birliğine dönüşmüştür.

BÖLÜM 8: HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Kuvvetler Ayrılığı Teorisi

Kuvvetler ayrılığı ilkesini teorileştiren düşünür **Montesquieu** ise de bu ilkeyi ilk dile getiren kişi John Locke olmuştur. Montesquieu' ye göre kuvvetlerden birincisi yani "yasama kuvveti" geçici veya sürekli kanun yapma; eskiden yapılmış olanları düzeltme yada yürürlükten kaldırma işidir. İkinci kuvvet ise hükümdar veya idareci savaş veya barış yapar; elçi gönderir ya da kabul eder; güvenliği kurar. Bu kuvvete de devletin yürütme kuvvetidir. Üçüncü kuvvet ise suçluları cezalandırma ve özel kişiler uyuşmazlıkları yargılama kuvvetidir. Bu kuvvete de yargılama kuvveti ismini vermektedir. Bu kuvvetlerin birbirinden ayrılmasının gerektiğini ileri sürmektedir.

Locke:

Kuvvetler ayrılığını ilk dile getiren kişi John Locke.

Yasama: Kanun yapma

Yürütme: Kanunları devamlı ve aralıksız uygulama

Federatif Kuvvet: Savaş, Barış, birlik ve ittifak yapma

Locke yargıyı yürütmeye dahil saymıştır.

Montesquieu:

"her devlette üç çeşit kuvvet vardır: Yasama kuvvet, devletler hukukuna bağlı olan şeyleri yürütme kuvveti ve medeni hukuka bağlı olan şeyleri yürütme kuvveti."



Kuvvetler Birliği Sistemleri

Kuvvetler birliği sistemleri yasama ve yürütme kuvvetlerinin aynı elde birleştiği hükümet sistemleridir. Bu birleşmede iki ihtimal olabilir. Yasama ve yürütme kuvvetleri ya yürütme organında yada yasama organında birleşir.

A)Yürütme Organında Birleşme

Yürütme organı hem kanunları yürütmektedir hem de yürüttüğü kanunları kendisi koymaktadır.

1)Mutlak Monarşi

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin hükümdarda toplandığı bir hükümet sistemidir. Devlet içinde tek ve en yüksek otorite hükümdardır. Yasama, yürütme hatta yargı yetkisi hükümdara aittir. Mutlak monarşi anti-demokratik bir sistemdir.

Meşrutî Monarşî ile Mutlak Monarşî karıştırılmamalıdır. Meşrutî Monarşî Kuvvetler ayrılığıdır. İngiltere, Belçika, Danimarka, İspanya, İsveç, Hollanda, Japonya, Lüksemburg gibi ülkeler meşrutî monarşidir. Mutlak Monarşiler Anti-demokratik, Meşrutî Monarşiler demokratiktir. Günümüzde Mutlak Monarşiler kalmamıştır. Suudi Arabistan ve bir kısım geleneksel sultanlıklar mutlak monarşîye benzetilmektedir.

2)Diktatörlük

Yasama ve yürütme hatta yargı kuvvetlerinin tek bir kişinin veya grubun elinde toplandığı bir rejimdir.

a)Totaliter Diktatörlük: Totaliter diktatörlükler şu dört unsurla tanımlanabilir: Anti-plüralizm (çoğulculuk, ülkede başka iktidar olamaz) , kütesel tek parti, toptancı ideoloji ve yaygın terör.

b)Otoriter Diktatörlük: Sınırlı bir plüralizme yer veren, ideolojiye değil zihniyete dayanan, yaygın ve yoğun bir siyasal mobilizasyon ve katılma yaratmayan rejimlerdir.

B)Yasama Organında Birleşme: Meclis Hükümeti(Konvansiyonel Sistem)

Yasama ve yürütme kuvvetleri yasama organında birleşmiştir.

***Meclis Hükümeti Sisteminin Yasama Organına İlişkin Özellikleri**

- Yasama organı her halükarda tek-meclislidir.
- Meclis kendi kendini toplantıya çağırır.
- Meclis ancak kendi kendini feshedebilir.
- Meclis sürekli olarak çalışır. Meclis tatil yapmaz.

***Meclis Hükümeti Sisteminin Yürütme Organına İlişkin Özellikleri**

- Meclis hükümeti sistemlerinde yürütme görevi bir kişiye değil bir “heyet” e verilir. İcra heyeti olarak tanımlanabilir üyelerine de icra vekili denilebilir.
- İcra heyetinin meclisten ayrı bir varlığı kendisine mahsus bir hüviyeti yoktur. Meclis ne istiyorsa onu yapmak zorundadırlar. İcra heyetinin tek görevi meclisin

aldığı kararları uygulamaktan ibarettir.

-Meclis hükümeti sistemlerinde bir devlet başkanı ve bir başbakanlık makamı yoktur.

-İcra vekilleri heyeti üyeleri arasında kolektif sorumluluk ilkesi geçerli değildir.

-bu üyeler meclise karşı bireysel olarak sorumludurlar.

-Meclis icra vekillerine yürütme işini nasıl yapacakları konusunda emir ve talimat verebilir.

-heyetin aldığı kararlar meclisin denetimine tabidir.

-İcra heyetinin meclis karşısında kullanabileceği hiçbir hukuki silah hiçbir araç yoktur.

Örnekler:

Fransa (1792-1795)

Türkiye (1920-1923) Teşkilat-ı Esasiye kanuna göre yasama ve yürütme Büyük Millet Meclisinde toplanmıştı.

İsviçre dışında meclis hükümeti sistemi, olağanüstü ve krizli dönemlerde uygulanmıştır.

Kuvvetler Ayrılığı Sistemleri

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin ayrı ayrı organlara verildiği hükümet sistemleridir.

A)Sert Kuvvetler Ayrılığı : Başkanlık Sistemi

Yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden mutlak bir şekilde ayrılmış iki organa verilmiştir. Yasama ve yürütme organları ayrı ayrı seçilir ve seçildikten sonra da birbirlerinin varlıklarına son veremezler. Bu sistemin en bilinen örneği Amerika Birleşik Devletleridir.

Asli Özellikler

a) Yürütme organı tek kişiliktir.-Bütün yürütme yetkisinin sahibi tek başına başkandır.

b)Başkan halk tarafından seçilir.

c)Başkan yasamanın güvenine dayanmaz.- Başkan normal olarak süresi dolmadan yasama organı tarafından güvensizlik oyuyla görevden alınamaz. Başkan yasama organına karşı sorumlu değildir.

Tali Özellikler

- a) Başkan yasama organını feshedemez.
- b) Aynı kişi Hem yürütmede hem yasamada görev alamaz.
- c) Başkan yasama organının çalışmasına katılamaz.

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme arasında karşılıklı etkileşim araçları

a)Atamalar: Atamalar yürütmenin elindedir. Ancak bazı atamalar Senatonun onayına tabidir.

b)Milletlerarası andlaşmaların onaylanması: Milletlerarası andlaşma yapmak yetkisi başkana aittir. Ancak yapılan andlaşmaların geçerliliği senato tarafından 2/3 çoğunlukla onaylanmalarına bağlıdır.

c)Meclis araştırması : Kongre yürütme alanına giren faaliyetlerde bir araştırma yapması mümkündür. Ancak araştırma olumsuz sonuçlansa bile Kongre başkanı görevden alamaz.

d)Impeachment (Suçlama) : Başkanın cezai sorumluluğuna yol açabilecek bir yasama meclisi soruşturmasıdır. Senato mahkumiyet kararını ancak hazır bulunan üyelerinin üçte ikisinin oyuyla verebilir.

e)Bütçe: Yürütmenin bütçeye ihtiyacı vardır. Kongre başkanın bütçesini onaylamayabilir veya kısıabilir. Başkan Kongreyle iyi geçinmek zorundadır.

f)Veto : Başkan Kongrenin kabul ettiği kanunları veto edebilir.

g)Mesaj: Başkanın kanun teklif etme yetkisi yoksa da Kongreye mesaj gönderme hakkı vardır.

*Amerika Birleşik Devletlerindeki Başkanlık sistemine “frenler ve dengeler” sistemi denmektedir.

*ABD'de şimdiye kadar impeachment ile görevden alınmış bir başkan yoktur.

Başkanlık Sisteminin Güçlü Yanları

- 1)Başkanlık sistemi istikrarlı bir yönetime yol açar.
- 2)Başkanlık sistemi güçlü bir yönetim yaratır.
- 3)Başkanlık sistemi daha demokratik bir yönetim yaratır.

Başkanlık Sisteminin Zayıf Yanları

- 1)Başkanlık sistemi rejim krizlerine yol açabilir.
- 2)Başkanlık sistemi katıdır.
- 3)Başkanlık sistemi çift meşruluk sorununa yol açabilir.- yasama organının da halk tarafından seçilmiş olması her iki organında ayrı ayrı meşruluk iddiasında bulunmasına yol açabilir.
- 4)Başkanlık sistemi siyasal kutuplaşmalara yol açabilir.
- 5)Başkanlık sistemi iktidarın kişiselleşmesine yol açabilir.

Yarı-Başkanlık Sistemi

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçildiği bir parlamenter sisteme yarı-başkanlık sistemi denir.

-İki Başlı Yürütme: Yürütme organı iki-başlıdır. Bir tarafta cumhurbaşkanı bir tarafta da hükümet (bakanlar kurulu) bulunur.

-Yasamanın Güveni : Yürütme organının bir kanadı olan hükümet yasama organına karşı sorumludur. Yasama organı güvensizlik oyuyla kabineyi görevden alabilir.

Örnek: Fransa, Portekiz, Avusturya-Macaristan, İrlanda, İzlanda ve Finlandiya

Yumuşak Kuvvetler Ayrılığı: Parlamenter Sistemi

Bu sistemde yasama ve yürütme yetkileri kural olarak iki ayrı organa verilmişse de bu organlar birbirinden tam olarak bağımsız değildir. Bu organlar yer yer i içe geçmiştir. Keza bu organlar karşılıklı olarak *birbirinin* hukuki varlığına son verme imkanına da sahiptir.

Başta İngiltere, Türkiye(2014 öncesi), Almanya, İtalya, İspanya, Belçika, Hollanda, Danimarka, Lüksemburg, İsveç, Norveç ve Yunanistan gibi ülkeler sayılabilir.

Asli Özellikler

***Epstein:** parlamenter sistem, yürütme iktidarının yasama iktidarından kaynaklandığı ve ona karşı sorumlu olduğu anayasal demokrasi tipidir.

- 1)Hükümet yasama organından kaynaklanır; yani yasama organı tarafından seçilir.
- 2)Hükümet yasama organına karşı sorumludur.
- 3)Hükümet ikili yapıdadır.

a)Yürütme Organının Yapısı: İki-Başlılık

Bir yandan devlet başkanı vardır diğer yanda ise bakanlar kurulu vardır. Devlet başkanı yasama organı karşısında sorumsuzdur. Bakanlar kurulu ise yasama organı karşısında sorumludur. Bakanlar kurulunun başlıca görevi ülkenin genel siyasetini ve hükümet etmektir. Bakanlar kurulu kendi içinde ikili yapıdadır. Bir tarafta başbakan diğer tarafta ise bakanlar bulunur. Başbakan bakanlar kurulunun başıdır. Başbakan eşitler arasından birincidir. (*primus inter pares*)

Bakanlar kuruluna Hakim Olan İlkeler

1)Kolektif Sorumluluk: Parlamento karşısında bakanlar kurulunun bütün üyeleri hep birlikte sorumludur.

2)Kolejyallik İlkesi: Kararlarını her zaman oy birliğiyle aldığı varsayılır.

3)Homojenlik İlkesi: Bakanlar kurulu üyelerinin ortak bir siyasal çizgi ortak bir bakış açısına sahip olduğu varsayılır.

4)Dayanışma İlkesi: Bakanlar kurulu tarafından ortaklaşa alınan kararların sorumluluğu tek tek bütün bakanlar tarafından yüklenilmesi gerekir. Alınan bir kararı onaylamayan bakan istifa etmedikçe bu kararı imzalamak zorundadır. Bakanlar kurulunun bir üyesi diğer üyelerini bakanlar kurulu dışında eleştirmemekle yükümlüdür.

5)Gizlilik İlkesi: Bakanlar kurulunun görüşmeleri gizlidir.

b)Yürütmenin Göreve Gelişi

Yürütme organı doğrudan doğruya halk tarafından seçilmez. Devlet başkanı genellikle yasama organı tarafından seçilir. Yürütmenin ikinci kanadı olan kabine de yasama organı tarafından belirlenir.

c)Sorumluluk: Yasamanın Güvenine Dayanma

Yürütmenin bir kanadı olan devlet başkanı yasama organı karşısında sorumsuzdur. Ancak ikinci kanadı olan kabine yasama organı karşısında sorumludur. Kabine yasamanın güvenine dayanır. Yasama organı güvensizlik oyuyla kabineyi görevden alabilir. Kabinenin yasamaya karşı iki tür sorumluluğu vardır. Kabinenin bir bütün olarak yasama organı karşısında sorumluluğuna kolektif sorumluluk denir. Bunun yanında her bir bakan tek tek yasama organı karşısında sorumludur. Buna bireysel sorumluluk denir. Yasama organı tüm kabineyi de sadece bir bakanı da güvensizlik oyuyla görevden alabilir.

Tali Özellikler

a)Fesih- Yasama organı hükümeti güvensizlik oyuyla düşürebilmesine paralel olarak yürütme organı da yasama organını feshedebilir. Devlet başkanı bakanlar kurulu veya başbakanının istemiyle fesih yetkisini kullanabilir.

b)Aynı kişi hem yürütmede hem de yasamada görev alabilir.- Bir kişi hem milletvekili hem de başbakan veya bakan olabilir.

c)Bakanlar kurulu yasama organının çalışmalarına katılır.- Bakanlar kurulunun kanun tasarısı sunma hakkı vardır. Aynı zamanda başbakan ve bakanlar parlamentoya girme hakkı oturma tartışmaları izleme söz alma haklarına sahiptir.

Karşılıklı Etkileşim Araçları

a)Kanun yapımına yürütmenin katılması

b)Bütçe- Bütçeyi yürütme organı hazırlar ama yasama organı kabul eder.

c)Uluslararası Andlaşmalar- andlaşma yapma yetkisi yürütme organına, onaylama yetkisi yasama organına aittir.

d)Denetim- Yasama organı soru, meclis araştırması, meclis soruşturması, gensoru gibi yollarla yürütmeyi denetleyebilir.

Parlamente Sistemin Güçlü Yanları

-Parlamente sistemde tıkanıklıkların çözümü vardır.

-Parlamente sistem esnektir.

-Parlamente sistem kutuplaşmaya yol açmaz.

-Parlamente sistemlerde devlet başkanının ılımlılaştırıcı ve uzlaştırıcı bir etkisi vardır.

Parlamente Sistemin Zayıf Yanları

-Parlamente sistem istikrarsız hükümetlere yol açar.

-Parlamente sistem zayıf hükümetlere yol açar.

-Parlamente sistem düşük nitelikli bir demokrasiye yol açar.

(*Halk hükümeti doğrudan doğruya belirleyememektedir.)

(*Hesap sorulabilirlik bakımından düşük değerde bir sistemdir.)

(*Önceden bilinebilirlik açısından daha düşük bir değere sahiptir.)

Rasyonelleştirilmiş Parlamentarizm

Parlamente hükümet sistemlerinin önemli bir kısmında zayıf ve istikrarsız hükümetler olmuştur. İşte bazı parlamente sistemlerde hükümet istikrar ve güç kazandırmak amacıyla birtakım usuller öngörülmüştür. Bu usulleri barındıran sistemlere rasyonelleştirilmiş parlamentarizm denir.

Bölüm 9: DEMOKRASİ

I. Demokrasi Teorileri

1) Normatif Demokrasi Teorisi

Halkın halk tarafından halk için yönetimi olarak tanımlanabilir. Normatif anlamda demokrasi bir ideali bir olması gerekeni yansıtır.

2) Ampirik Demokrasi Teorisi

Bu teori ise ideal anlamda demokrasiyi değil bu ideale kaba taslak yaklaşan gerçek demokrasileri esas alır. Olması gerekene değil olana bakar.

- a) Etkin siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir.
- b) Seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır.
- c) Seçimler serbest olmalıdır.
- d) Birden çok siyasal parti var olmalıdır.
- e) Muhalefetin iktidar olma şansı mevcut olmalıdır.
- f) Temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır.

Ampirik demokrasi teorisine göre Bu altı şartı yerine getiren bir siyasal rejimi demokratik olarak kabul edebiliriz.

TANIM: Demokrasi, etkin siyasal makamların, düzenli aralıklarla tekrarlanan, birden fazla siyasal partinin katıldığı, muhalefetin iktidar olma şansına sahip olduğu serbest seçimlerle belirlendiği ve temel kamu haklarının tanınmış ve güvence altına alınmış olduğu bir rejimdir.

Çoğunlukçu Demokrasi Anlayışı: “mutlak demokrasi” anlayışı çoğunluk prensibine dayanır. Devlet halkın çoğunluğunun iradesine göre yönetilmelidir. Çoğunluğun kararı her şeyin üstündedir. Bu anlayışa göre çoğunluğun yönetme hakkı mutlak ve sınırlandırılmamalıdır.

Çoğulcu Demokrasi Anlayışı: “sınırlı demokrasi “ toplumun çoğunluk tarafından yönetileceği düşüncesini reddetmez ama çoğunluğun yönetim hakkının azınlığın temel haklarıyla sınırlı olduğunu savunur. Çoğunluk azınlığın temel hak ve özgürlüklerine saygı göstermek zorundadır.

Militan Demokrasi anlayışı: bu anlayışa göre demokrasi de kendini savunmak zorundadır. Demokratik değerleri korumak için siyasi ifade hürriyetinin ve siyasi örgütlenme hakkının sınırlanabileceğini savunan demokrasi anlayışıdır.

II. Egemenliğin Kullanılması Bakımından Demokrasi Tipleri

A)Doğrudan Demokrasi

Halkın egemenliğini bizzat ve doğrudan doğruya kullandığı demokrasi tipidir. Doğrudan demokraside devlet için gerekli olan bütün kararlar yurttaşlar topluluğu tarafından aracısız ve temsilcisiz olarak bizzat alınır.

Eski Yunan: Ecclesia-Doğrudan demokrasiye antik çağda yunan sitelerinde rastlanır. Bu sitelerde vatandaşlar “agora” veya “forum” denen bir meydanda toplanır. Bu şekilde oluşan ecclesia denen meclis kanunları oylar, savaşa ve barışa karar verir, hakimleri atar, siyasal davalara bakardı.

İsviçre: Landsgemeinde- Günümüzde doğrudan demokrasi sadece isviçrenin bazı kantonlarında uygulanmaktadır. Bu kanton ve yarım kantonda kararlar Landsgemeinde denilen halk meclislerinde alınır.

*Doğrudan demokrasi sistemi egemenliğin devredilmezliği kuramına dayanır.

B)Temsili Demokrasi

Halkın egemenliğini kendi seçtiği temsilcileri aracılığıyla kullandığı demokrasi tipidir. Temsilci denen kişileri halk seçmekte ve bu kişiler ise egemenliği kendi adlarına değil halk adına kullanmaktadırlar.

*Temsilcilerin yaptığı işlemler kendi adlarına değil temsil ettikleri milletin nam ve hesabına hüküm ve sonuç doğurur.

*Temsilcilerin işlemlerinin halkın onayına ihtiyacı yoktur.

*Temsilcilerin işlemleri başka makam tarafından denetlenemez. *Teorik kökeni millet egemenliğine dayanır.

Emredici Vekâlet Teorisi

-Seçmenler milletvekillerine emir ve talimat verebilirler.

-Seçmenler istedikleri zaman seçtikleri milletvekilini görevden alabilirler.

-Milletvekili de seçmenlerine karşı hesap vermekle yükümlüdür.

-Milletvekillerin maaşları genel bütçeden değil kendini seçen seçim çevresinin seçmenleri tarafından ödenir.

Temsili Vekalet Teorisi

-Milletvekili seçildiği seçim çevresini değil bütün milleti temsil eder.

-Temsili vekalet teorisine göre egemenliğin kullanılması konusundaki vekalet millet tarafından milletvekillerine tek tek değil bir bütün olarak verilmiştir.

Vekaleti tek tek milletvekillerinin şahısları değil onların bütünü oluşturduğu organ yani parlamento almıştır. Buna kolektif vekalet ilkesi denir.

-Temsili vekalet teorisine göre millet ile milletvekilleri arasındaki vekalet ilişkisi emredici nitelikte değildir. Seçmenler emir ve talimat veremezler.

-milletvekilleri kendisini seçen seçmenler tarafından görevden alınamazlar.

C)Yarı-Doğrudan Demokrasi

Temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin bir bileşimidir. Yarı-doğrudan demokrasi sisteminde egemenliğin kullanımı esasen halkın seçtiği temsilcilere verilmiştir. Ancak bazı durumlarda referandum gibi araçlarla seçmenler de egemenliğin kullanılmasına doğrudan doğruya katılırlar.

Yarı Demokrasinin Araçları

1)Referandum

Parlamento tarafından kabul edilen veya edilecek olan bir kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır.

a)Yapılış zamanı bakımından

**Ön Referandum:* Kanunun parlamento tarafından yapılmasından önce kanun konusu olan konunun seçmen topluluğuna sorulmasıdır.

**Sonraki Referandum:* Kanunun parlamento tarafından yapılmasından sonra düzenlenen referandumdur.

b)Bağlayıcılığı Bakımından

**İştisari Referandum:* Referandum neticesinin yasama meclisini bağlamadığı referandum şeklidir.

**Tasdiki Referandum:* Referandum neticesinin hukuken bağlayıcı olduğu referandum çeşididir. Bu usulde referandum sonucunda kabul oyları çoğunlukta ise kanun onaylanmıştır değil ise kanun yürürlüğe girmez.

c)Başvuruluşu bakımından

**Mecburi Referandum:* Bazı konularda anayasa gereği yapılması zorunlu olan referandum türüdür.

**İhtiyari Referandum:* Belli makamların isteğine bağlı olarak başvuru referandum türüdür.

d)Konuları Bakımından

**Kurucu Referandum:* Yeni bir anayasanın kabul edilmesi veya mevcut bir anayasada değişiklik yapılması konusunda düzenlenen referandumdur.

**Teşrii Referandum:* olağan kanunlara ilişkin olarak yapılan referandum türüdür.

2)Halk Vetosu

Parlamento tarafından usulüne uygun olarak kabul edilen kanunun halkın inisiyatifiyle düzenlenen bir referandum neticesinde reddedilerek yürürlüğe girmesinin engellenmesidir. Kanunun kabul edilmesinden itibaren belli bir süre içinde kanuna karşı olan seçmenler bir halkoylaması düzenlenmesi için imza toplarlar. İmza sayısı anayasada belirlenmiş sayıya ulaşırsa bir halkoylaması

düzenlenir. Seçmenlerin çoğunluğu kanuna karşı oy kullanırsa kabul edilmiş kanun artık yürürlüğe giremez hükümsüz kalır yani halk tarafından veto edilmiş olur.

3)Halk Teşebbüsü

Belli sayıda seçmen kendi aralarında imza toplayarak belli bir konuda kanun yapılmasını isterler. Toplanan imza sayısı anayasa tarafından belirlenen sayıya ulaşırsa parlamento onların istediği kanunu müzakere etmek zorundadır. Bu usulde halk kanun teklifinde bulunmuş olur.

4)Temsilcilerin Azli

Halkın çalışmasından memnun kalmadığı temsilcilerini görevden almasına imkan veren bir usuldür. Bu usulde temsilcisinden memnun olmayan seçmenler temsilcinin görevden alınması ve yerine yeni birisinin seçilmesini kendi aralarından imza toplayarak teklif ederler. İmza sayısı seçmenlerin belirli bir oranına veya belirli bir sayısına ulaşırsa temsilcinin görevden alınması ve yerine yeni birisinin seçilmesi için seçim yapılır.

a)Recall: Bir bireysel azil usulüdür ve ABD nin bazı eyaletlerinde uygulanmaktadır. Birinci aşama teklif aşamasıdır. Recall usulünün başlaması için teklifin belli süre içinde, belli bir sayıda seçmen tarafından imzalanması gerekir. İkinci aşama seçim aşamasıdır. Recall usulü uygulanan temsilci de aday olabilir. Seçim neticesinde başka aday seçilmişse ilk temsilci böylece görevden alınmış olur ama hakkında recall usulü uygulanan temsilci tekrar seçilirse seçim masraflarını recall usulünü başlatan imzacı seçmenler öder.

b)Abberufungsrecht: Bir kolektif azil usulüdür ve isviçrenin bazı kantonlarında uygulanmaktadır. Bu usulde bir iki temsilci değil temsilcilerin bütünü görevden alınmaktadır. Meclisin halk tarafından feshi usulüde denir.

Bölüm 10: SEÇİMLER

1)OY HAKKI

Oy bir kişinin seçilmesi veya bir metnin kabul edilmesi veya reddedilmesi konusunda açıklanan irade beyanıdır.

Oy Hakkının Şartları

1)Olumlu Şartlar

a)Vatandaşlık: Bu hak kural olarak sadece vatandaşlara ait bir haktır.

b)Yaş: Oy hakkına sahip olmak için belirli bir yaşı doldurmuş olmak gerekir. (18)

c)Seçmen listesine yazılı olmak: Seçmen listesinde kayıtlı olmayan kişiler oy kullanamazlar.

2)Olumsuz Şartlar

a)Ehliyetsizlik: Medeni hukuk bakımından fiil ehliyetinden yoksun kişiler oy kullanma ehliyetine sahip değildir.

b)Liyakatsizlik: Yüz kızartıcı suçlardan mahkum olmak veya herhangi bir suçtan belli bir süreyi aşan bir şekilde mahkum olmak, iflas etmek vs.

Oy Hakkının İlkeleri

1)Genel Oy İlkesi: Oy hakkının servet, vergi, yetenek, cinsiyet ve ırk şartları bakımından kısıtlanmamasıdır. Genel oy ilkesinin kabulünden önce kısıtlı oy ilkesi vardır. Yani oy kullanabilmek için belirli bir servetin olması, bir miktar vergi ödemiş olmak, belirli eğitim seviyesi gibi.

2)Eşit Oy İlkesi: Her seçmenin sadece ve sadece bir oy hakkına sahip olması demektir.

3)Tek Dereceli Seçim veya Doğrudan Oy İlkesi: Seçmenler doğrudan doğruya temsilcilerini seçerler. Doğrudan oy sisteminde seçmen ile seçilen arasına bir aracı girmez.

4)Bireysel Oy İlkesi: Seçmene seçme hakkı onun ekonomik, mesleki vb. bir grubun üyesi olması nedeniyle değil, bir birey olması nedeniyle verilmiştir. Seçmen bir grubun üyesi olması sıfatıyla değil vatandaş olma sıfatıyla oy kullanır.

5)Kişisel Oy İlkesi: Oy verme hakkına sahip olan kişinin bizzat sandık başına giderek oy pusulasını kendi eliyle sandığa atması anlamına gelmektedir.

6)Gizli Oy İlkesi: Seçmenin iradesinin her türlü baskıdan uzak biçimde oluşabilmesini sağlar. Seçmenin kendisi dışında kimse onun ne yönde oy kullandığını bilmesin.

7)Mecburi Oy ve İhtiyari Oy ilkeleri: Mecburi oy ilkesine göre seçmenler seçimlerde oy kullanmak zorundadır. İhtiyari oy ilkesine göre ise seçmen oy kullanmak zorunda değildir. Türkiye’ de mecburi oy ilkesi kabul edilmiştir.

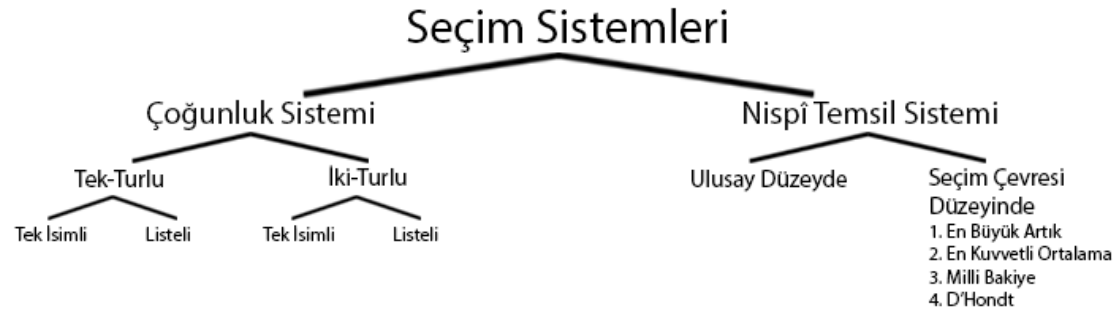
8)Serbest Oy veya Seçimlerin Serbestliği İlkesi: Vatandaşların hiçbir baskı, zorlama, tavsiye ve telkin altında olmadan oy kullanabilmelerini ifade eder.

9)Açık Sayım ve Döküm İlkesi: Oyların sayımının ve dökümünün aleni olarak isteyen herkesin gözü önünde yapılmasını ifade eder.

10)Seçim Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözümü İlkesi: Oy verme sayım ve döküm işlemlerine ilişkin itirazların tarafsız yargı organlarınca karara bağlanması gerekir.

Seçim Sistemleri

Seçim Çevresi: Hollanda ve İsrail hariç seçimler ülke düzeyinde değil belli bir seçim çevresi düzeyinde yapılır. Ülke seçim çevrelerine bölünür. Seçim çevrelerinin oluşmasında il, ilçe gibi idareî bölümler esas alınır. Büyük iller birden fazla seçim çevresine ayrılabilir. Seçim çevreleri dürüst ve âdil oluşturulmalıdır.



A)Çoğunluk Sistemi

Bir seçim çevresinde en çok oyu alan parti o seçim çevresindeki milletvekilliğini ve milletvekilliklerinin tümünü alır.

1)Tek-Turlu Çoğunluk Sistemi

En çok oyu alan aday veya partinin tüm adayları seçilmiş olur.

a)Tek-isimli Tek-turlu Çoğunluk Sistemi (İngiliz Sistemi)

Ülke her biri sadece bir milletvekili çıkaran seçim çevrelerine bölünür. Bu sistemde seçim tek turda yapılır. Bu turda bir seçim çevresinde en çok oyu alan aday seçilmiş olur. En çok oyu alan aday diğer adayların aldıkları oyların toplamı ne olursa olsun seçilir.

b)Listeli Tek-Turlu Çoğunluk Sistemi

Ülke her biri birden fazla milletvekili çıkaran seçim çevrelerine bölünür. Bu sistemde partiler liste halinde o seçim çevresinin çıkaracağı sayıda aday gösterirler. Bu sistemde seçim tek turda yapılır. Bu turda bir seçim çevresinde en çok oyu alan parti o seçim çevresindeki milletvekilliklerinin hepsini kazanmış olur.

2)İki-Turlu Çoğunluk Sistemi

a)Tek-İsimli İki-Turlu Çoğunluk Sistemi

Ülke her biri sadece bir milletvekili çıkaran seçim çevrelerine bölünür. Bu sistemde seçimin iki turda yapılması ihtimali vardır. Birinci turda bir aday geçerli oyların mutlak çoğunluğunu yani yarıdan bir fazlasını elde edebilirse o aday seçilmiş olur. İkinci tura gerek kalmaz. Buna karşılık ilk turda hiçbir aday mutlak çoğunluğu sağlayamamışsa bir-iki hafta sonra o seçim çevresinde ikinci tur oylama yapılır. Bu tura ilk turda en çok oy almış iki aday veya belirli bir oranın üstünde oy almış adaylar katılabilir. İkinci turda mutlak çoğunluk aranmaz en çok oy alan aday kazanır.

b)Listeli İki-Turlu Çoğunluk Sistemi

Bu sistemde partiler liste halinde o seçim çevresinin çıkaracağı sayıda aday gösterirler. Seçimin iki turda yapılması ihtimali vardır. Birinci turda mutlak çoğunluk elde edilirse o aday seçilmiş olur ikinci tura gerek kalmaz. Birinci turda mutlak çoğunluk sağlanamazsa bir-iki hafta sonra o seçim çevresinde ikinci tur

oylama yapılır. Bu tura ilk turda en çok oy almış iki parti veya belirli bir oranın üstünde oy almış partiler katılabilir. İkinci turda mutlak çoğunluk aranmaz ve en çok oy alan liste kazanır.

B)Nispi Temsil Sistemi

Her partinin seçmenlerden aldığı oy oranında milletvekili çıkarmasını öngören bir sistemdir. Nispi temsil sistemi en az iki veya daha fazla milletvekili çıkaran seçim çevrelerinde uygulanabilir. Nispi temsilde seçim çeresi ne kadar küçükse, yani bir seçim çevresinden ne kadar az milletvekili çıkıyorsa o kadar adeletsizdir. İki millet vekili çıkaran bir seçim çevresinde nispi temsil sisteminin uygulanması pek anlamlı değildir. Dolayısıyla seçim çevresinin büyüklüğü nispi temsil ilkesiyle bağdaşır niteliktedir. Seçim çevresi büyüdükçe temsilde orantılılık düzeyi de artar. Bütün ülke tek bir seçim çevresi kabul edilirse "tam nispi temsil" olur.

1)Ulusal Düzeyde Nispi Temsil

Ulusal düzeyde nispi temsil sisteminde tüm ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir. Seçimde her parti ülke genelinde aldığı oy oranında milletvekili çıkarır. Bunun için öncelikle kullanılan geçerli oyların parlamento üye tamsayısına bölünerek çıkaracağı milletvekili sayısı hesaplanır. Temsilde orantılılık bakımından en adaletli sistemdir. Ülke genelinde en küçük partinin bile temsil edilme şansı vardır. Bu sistemde temsil edilmeyen artık oy kalma oranı çok düşüktür. Ulusal seçim çevreli nispi temsil usulü ancak küçük ülkelerde uygulanabilir. İsrail ve Hollanda gibi ülkelerde uygulanmaktadır.

2)Seçim Çevresi Düzeyinde Nispi Temsil

Seçim çevresi düzeyinde nispi temsil sisteminde her parti o seçim çevresinde çıkan milletvekili sayısı kadar aday içeren bir listeye seçime katılır. Her parti aldığı oy oranında milletvekili çıkarır. Seçim kotası bulunur. Bu kota bir seçim çevresinde kullanılan geçerli oylar toplamının o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına bölünmesiyle bulunur. Partilerin aldığı oy oranı seçim kotasının tam katı olmadığından ve bazı partilerde kotanın altında kaldığından bu işlem sonucunda oylar artar ve bazı milletvekillerinin de paylaştırılmamış olarak kaldığı görülür. Bu oyların dağılışı usulleri;

a)En Büyük Artık Usulü

Açıkta kalan milletvekillikleri artık oyların büyüklüğüne göre dağıtılır.

b)En Kuvvetli Ortalama Usulü

Bu usulde partilerin aldığı oylar onların ilk dağıtım sonucunda kazandıkları milletvekili sayısına “1” sayısı ilave edilerek bulunan sayıya bölünür. Bu işlem sonucunda elde edilen sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanır. Açıkta kalan milletvekillikleri sırasıyla bu sayıların ait olduğu partilere verilir.

c)Milli Bakiye (Ulusal Artık) Sistemi

Artık oyların ulusal düzeyde paylaştırıldığı sistemdir. Bu sistemde ülke düzeyinde bütün artık oylar ve açık milletvekillikleri tek bir merkezde toplanır. Yurt düzeyindeki artık oylar toplamı artık milletvekillikleri toplamına bölünerek her partinin artık oylar toplamı bu kotaya bölünerek her partinin ulusal artıktan ne kadar milletvekili verileceği saptanır.

d)D’Hondt Usulü

seçim çevresinde oyların paylaştırılması işleminde artık oy ve açık milletvekilliği bırakmayan bir usuldür. Bu usulde seçim kotası bulunmaz.

Örnek

Bir seçim çevresinde her partinin aldığı oy toplamı, sırasıyla 1’e, 2’ye, 3’e, 4’e ... bölünür ve o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bu işleme devam edilir. Elde edilen paylar, parti farkı gözetmeksizin, büyükten küçüğe doğru sıralanır. Milletvekillikleri bu sıralamaya göre partilere tahsis edilir.

7 milletvekili çıkaracak bir seçim bölgesinde **A Partisi** 60 000, **B Partisi** 25 000, **C Partisi** 14 000 oy almış olsun.

	A Partisi	B Partisi	C Partisi	
Oy	60 000	25 000	14 000	
1. milletvekili	60 000	25 000	14 000	
2. milletvekili	30 000	25 000	14 000	
3. milletvekili	20 000	25 000	14 000	
4. milletvekili	20 000	12 500	14 000	
5. milletvekili	15 000	12 500	14 000	
6. milletvekili	12 000	12 500	14 000	
7. milletvekili	12 000	12 500	7 000	
Partinin çıkardığı milletvekili sayısı	4	2	1	
Milletvekili başına düşen oy	15 000	12 500	14 000	

A Partisine 1. olduğu için bir milletvekili verilir. A Partisinin oyu 2'ye bölünür. A Partisinin oyu hala en çok olduğu için A Partisinin oyu bu sefer 3'e bölünür. (60000/3=20000) Bu işlemden sonra en çok oy B Partisinde olduğu için B'ye bir milletvekili verilir ve oyu 2'ye bölünür. (25000/2=12500) Kalan sayılar arasında en büyük A olduğu için bir milletvekili daha verilir ve A'nın oyu bu defa 4'e bölünür. (60000/4=15000) Ortaya çıkan sayılar arasında en büyük oy yine A'nın oyu olduğundan yine bir milletvekili verilir ve bu kez de oyları 5'e bölünür (60000/5=12000). Bu işlemden sonra en büyük oy C'ye aittir ve C'nin hanesine 1 milletvekili eklenir; C'nin oyları 2'ye bölünür (14000/2=7000). Bu 7. ve son işlem sonucunda en büyük sayı B'ye ait olduğu için son milletvekilliğini B Partisi alır.

Sonuç olarak; bu bölgeden A Partisi 4, B Partisi 2, C Partisi de 1 milletvekili çıkarır.

*Saint-Lague Formülü: Bu formül d'Hond't formülü gibidir. Ancak oylar 1,3,5 gibi tek sayılara bölünür. Danimarka, Norveç, İsveç'te uygulanmaktadır.

*Hagenbach-Bischoff Formülü: Bu formül milli bakiye sistemine benzemektedir. Ülke çapındaki artık oy toplamı, açık kalan milletvekili sayısının bir fazlasına bölünür. Bu sistem Lüksemburg'ta uygulanır.

*Devredilebilir Tek Oy: "Hare Sistemi" Sadece İrlanda'da uygulanan karışık bir sistemdir. Seçim çevresinde bütün adaylar tek bir liste üzerinde yazılıdır.

Seçmen bu adayları tercih sırasına göre numaralandırır. Seçmenin "1" numara ile numaralandırdığı aday, seçim kotasına ulaştığında, yani seçildiğinde artık bu adayın ihtiyacı olmayan oy seçmenin "2" ile numaralandırdığı ikinci sıradaki adaya devredilir.

*Devredilemez Tek Oy: Bu Sistem sadece Japonya'da uygulanmaktadır. Her Seçmen çok-isimli bir seçim çevresinde tek bir aday iç oy kullanabilir. En çok oy almış olan adaylar seçilmiş olur.

Nispi Temsil Sisteminde Liste Çeşitleri

a)Bloke Liste Usulü: Seçmene listede yer alan adaylar arasında tercih yapma imkanı tanımaz.

b)Tercihli Oy: Seçmen oyunu verdiği partinin listesinden bir adayı tercih etmesine imkan verilir.

c)Karma Liste: Seçmene çeşitli partilerin listesinde bulunan adaylar arasından bir liste yapıp sandığa atma hakkı tanınır.

Seçim Barajları: Ulusal düzeyde yani seçim çevrelerinin tümünde geçerli oyların belli bir yüzdesini elde edemeyen partilere belli bir seçim çevresinde ne kadar oy almış olursa olsunlar milletvekilliği verilmez.

KARMA SEÇİM SİSTEMLERİ

İspanya, Almanya, İtalya, Japonya gibi ülkeler de "karma sistem" uygulanır. Bu ülkelerde parlamento üyelerinin bir kısmı çoğunluk sistemiyle, diğer kısmı ise nispi temsil sistemi ile seçilmektedir.

Duverger Kanunları

- 1.Nispi temsil sistemi çok-parti sistemini teşvik eder.
- 2.İki-turlu çoğunluk sistemi de çok-parti sistemini teşvik eder.
- 3.Tek-Turlu çoğunluk sistemi iki-parti sistemini teşvik eder.

Bölüm 11: Temel Hak ve Hürriyetler

Hürriyet: Bir şeyi yapma veya yapmama belli bir şekilde davranıp davranmama erkidir. Daha kısa bir ifadeyle serbest hareket etme gücüdür.

Hak: Kişinin hukuk düzeni tarafından tanınan ve korunan menfaatleridir.

İnsan Hakları: Irk, din, dil ayrımı gözetmeksizin tüm insanların yararlanabileceği haklardır.

Kamu Hürriyetleri: İnsan haklarının devlet tarafından tanınmış ve pozitif hukuka girmiş olan bölümünü ifade eder.

Temel Hak ve Hürriyetler: Bu terim anayasa tarafından tanınan ve korunan hak ve hürriyetleri ifade eder.

Anayasal Haklar: Anayasa tarafından tanınmış ve güvence altına alınmış haklardır.

Kişî Hak ve Hürriyetleri: Klasik hakları anlatmak için kullanılmaktadır. Kişî dokunulmazlığı, zorla çalıştırılma yasağı, konut dokunulmazlığı vb. haklardır.

Hürriyetçi (Liberal) Anlayış: Hürriyet Asıldır.

Liberal bir hukuk sistemde insanın hür olduğu varsayılır. İnsan doğuştan hak ve hürriyet sahibidir. Tarihsel olarak insan devletten daha eskidir. İnsanlar devleti yaratmışlardır. O halde insanların varlığı ve dolayısıyla hürriyete sahip olması asıl; devletin var olması ve keza insanların temel hak ve hürriyetlerine müdahale etme hakkına sahip olması istisnadır. Yani insanların hak ve hürriyet sahibi olmaları için onlara bu hak ve hürriyetlerin devlet tarafından verilmesine ve tanınmasına gerek yoktur.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınıflandırılması: Jellinek'in Üçlüsü

1)Negatif Statü Hakları

Kişinin devlet tarafından aşılamayacak ve dokunulamayacak özel alanın sınırlarını çizen hak ve hürriyetleridir. Konut dokunulmazlığı, kişî güvenliği, din özgürlüğü, düşünce hürriyeti gibi.

2)Pozitif Statü Hakları:

Bireylere devletten olumlu bir davranış, bir hizmet, bir yardım isteme imkanını tanıyan haklardır. Çalışma hakkı, sağlık hakkı, sosyal güvenlik hakkı. Bu haklara isteme hakları da denir.

3)Aktif Statü Hakları

Kişinin devlet yönetimine katılmasını sağlayan haklardır. Bu haklara katılma hakkı da denir. Seçme ve seçilme hakkı, siyasi parti kurma hakkı dilekçe hakkı gibi.

Diğer Tasnifler

Birinci Kuşak Haklar

Tarihsel olarak ilk ortaya çıkan haklardır. Bunlar kişi haklarını ve siyasal hakları içerir.

İkinci Kuşak Haklar

Çalışma, dinlenme, emeklilik, sağlık hakkı gibi sosyal ve ekonomik hakları içerir.

Üçüncü Kuşak Haklar

Çevre hakkı, barış hakkı, gelişme hakkı gibi haklardan oluşur. Dayanışma hakları da denir.

HÜRRİYETLERİN BÜTÜNLÜĞÜ (MONİZMİ)

Her ne kadar temel hak ve hürriyetler konusunda çeşitli ayrımlar yapılıyorsa da, temel hak ve hürriyetler bir bütündür. Bir kişi ancak temel hak ve hürriyetlerin bütününe sahip olmak şartıyla özgür olabilir. Kişinin özgür olması için her şeyden önce negatif statü haklarına sahip olması gerekir. Ancak kişi aç ve evsiz ise bu hakların bir anlamı kalmaz. O nedenle kişinin pozitif statü haklarına yani sosyal haklara sahip olması gerekir. Nihayet bireysel ve sosyal haklara sahip olan kişinin aktif statü haklarına sahip olması gerekir. Çünkü yönetime katılmadığı sürece bu haklarını devlete karşı koruyamaz. Hürriyet özünde bütündür. Buna Hürriyetin Monizmi denir.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Kullanılmasında Sistemler

Temel hak ve hürriyetlerin toplum içinde kullanılması kamu düzeni bakımından bazı tehlikeli sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle temel ve hak ve hürriyetlerin kullanılması bazı usullere bağlanmıştır.

1)İzin Usulü: Bu usulde bazı temel hak ve hürriyetlerin kullanılması için idari makamlardan önceden izin almak gerekir. Örneğin bina yapmak için inşaat ruhsatı almak lazımdır.

2)Bildirim Usulü: Bu usulde önceden izin almaya gerek yoktur sadece o hakkın kullanılacağı idari makamlara bildirilir. Örneğin toplantı ve gösteri yürüyüşü yapmak isteyen kişiler bu isteklerini 48 saat önce bulundukları yerin en büyük mülki amirine bildirmeleri gerekmektedir.

3)Serbestlik Usulü: Bu usulde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması için önceden bir izin almaya veya bildirimde bulunmaya gerek yoktur. Kişi sorumluluğu kendisinde olarak haklarını serbestçe kullanır. Bu hürriyetin sonucunda ortaya zararlı bir sonuç çıkarsa bu sonuç daha sonradan ilgili kişiye "düzelttirilir"; yani bu kişi zararı tazmin eder veya cezalandırılır.

Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlanması

Şartları:

- 1)Sınırlama yasama organı tarafından kanunla yapılmalıdır.
- 2)Sınırlama belli sebeplere dayanmalıdır.
- 3)Sınırlamada ölçülülük ilkesine uyulmalıdır.
- 4)Sınırlama Anayasanın sözüne aykırı olmamalıdır.

*Nasıl Anayasa normları arasında bir hiyerarşi yoksa bu normlardan kaynaklanan temel hak ve hürriyetler arasında da hiyerarşi yoktur.

Olağanüstü Hallerde Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması

Savaş, seferberlik, ayaklanma, salgın hastalıklar gibi olağanüstü hallerde temel hak ve hürriyetlerin normal dönemlere göre çok daha aşırı ölçüde sınırlandırılmasına hatta bu hürriyetlerin askıya alınmasına izin verilmektedir. Bu dönemlerde zaruret hali teorisine göre yürürlükteki hukuk düzeniyle bağlı olmaksızın temel hak ve hürriyetler sınırlandırılabilir.

olağanüstü hallerde temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması veya askıya alınmasının da bazı şartları vardır. Birincisi ülkede savaş, sıkıyönetim gibi bir olağanüstü hal rejimi ilan edilmiş olmalıdır. İkincisi olağanüstü hallerde bile ölçülülük ilkesine uyulmalıdır. Üçüncü olarak olağanüstü hallerde dahi devlet tarafından dokunulamayacak çok önemli hak ve ilkelerden oluşan bir çekirdek alan çizmektedir.

Temel Hak ve Hürriyetlerin korunması

A)İç Koruma

1)Yasama Organına Karşı Koruma

Temel hak ve hürriyetleri yasama organına karşı korumanın en bilinen yolu bu hakları yazılı ve katı bir anayasada saymaktır. Anayasanın koruması altına girmiş temel hak ve hürriyetler yasamaya karşı korunmuş olur. Ama bunun tam olarak gerçekleşmesi için ülkede anayasa yargısının da olması gerekir. Bu korumaya anayasal korunması denir.

2)Yürütme Organına Karşı Koruma

Yürütme organı gerek tüzük, yönetmelik gibi düzenleyici işlemleriyle gerek bireysel işlemleriyle temel hak ve hürriyetlere müdahale edebilir. İşte bu müdahalelere karşı temel hak ve hürriyetlerin korunabilmesi için bu işlemlere karşı yargı yolunun açık olması gerekir. Buna temel hak ve hürriyetlerin idari yargı yoluyla korunması denir.

3)Özel Kişilere Karşı Koruma

Özel kişilerde diğer özel kişilerin temel hak ve hürriyetlerini ihlal edebilirler. Temel hak ve hürriyeti bir başkası tarafından ihlal edilen kişi o kişiye karşı tazminat davası veya ceza davası açabilir. Buna temel hak ve hürriyetlerin adli yargı yoluyla korunması denir.

B)Uluslararası Koruma

Avrupa Konseyi Çerçevesinde İnsan Haklarının Korunması: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS , birçok temel hak ve hürriyeti tanımakta ve bunların korunması için güvenceli bir yargısal denetim sistemi getirmektedir. Sözleşmede tanınan temel hak ve hürriyetleri sözleşmeyi imzalayan bir devlet tarafından ihlal edilen kişiler mahkemeye bireysel başvuru denen bir usulle başvurabilirler.

bir kişinin mahkemeye başvurabilmesi için;

-Aleyhine başvuracağı devletin içinde hakkını araması yani iç hukuk yollarının tüketilmesi

-İç hukukta hakkını aradıktan ve bu konuda olumsuz nihai kararı aldıktan sonra 6 ay içinde yazılı olarak başvurabilirler.

Mahkemenin dili İngilizce veya Fransızcadır.

Mahkeme başvuruyu önce ön koşullar açısından inceler. Buna kabul edilebilirlik incelemesi denir. Mahkeme bir eksiklik görmezse başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verir. Ön koşulları taşımayan başvurunun ise kabul edilemez olduğuna karar verir. Kabul edilemezlik kararları kesindir. Bu karara karşı başvuru yolu yoktur.

Mahkeme kabul edilebilirlik kararı vermişse esastan inceleme safhasına geçilir.

Mahkeme esas hakkında karar vermeden önce taraflara dostane çözüm önerebilir.

Taraflar kendi aralarında uzlaşırlarsa başvuru sonuçlanmış olur.

Dostane çözüm yoluyla bir sonuca ulaşılammışsa mahkeme başvuruyu esastan inceler tarafların yazılı görüşlerini alır gerek duyarsa duruşma yapar.

AİHM 'nin hükmedebileceği müeyyide devleti tazminat ödemeye mahkum etmekten ibarettir.

***Türkiye'de;**

Bir türk mahkemesi kararının AİHS ne aykırı olduğu AİHM nin kararıyla tespit edilmiş ise ilgili kişi AİHM nin kararının kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde bu sebepten dolayı AİHS ne aykırı karar veren türk mahkemesinden yargılamanın yenilenmesini isteyebilir.

Bölüm 12: KANUNLARIN ANAYASAYA UYGUNLUK DENETİMİ: ANAYASA YARGISI

Anayasa Yargısı: Kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimine verilen isimdir.

Anayasa Mahkemesi: Kanunların anayasaya uygunluğunu denetlemekle görevli genel mahkemelerin dışında kurulmuş özel bir mahkemedir.

Anayasa Yargısının Ön Koşulları

-Bir ülkede anayasa yargısının olabilmesi için öncelikle o ülkede yazılı ve katı bir anayasanın olması gerekir.

Anayasa Yargısının İşlevleri

Birincil İşlev

- Kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi
- İnsan haklarının korunması
- Anayasal organlar arasında hakemlik

İkincil İşlev

- Siyasi partilerin denetimi
- Yüce divan sıfatıyla yargılama yapmak
- Seçimlerin ve referandumların denetimi

Anayasa Mahkemelerinin Yapıları(Üyelerin Sayısı, Görev Süresi ve seçilmeleri)

Türkiyede

TBMM 3 Üye : (2'si sayıştayın , 1'i Baro başkanlarının önereceği üçer aday arasından) TBMM tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanı (12 üye): 4 üye doğrudan, Yargıtay (3) , Danıştay (2) , YÖK'ün (3) önerdiği üçer aday arasından Cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Görev süresi 12 yıldır. Seçilen bir daha seçilemez.

-> Almanya, Belçika, Macaristan, Polonya gibi bazı ülkelerde Anayasa Mahkemesine üye seçmede tüm yetki yasama organına verilmiştir.

-> ABD, Rusya, Arnavutluk, Azerbeycan, Slovenya, Slovakya, Fransa, Ermenistan, Güney Kore, Romanya gibi bazı ülkelerde ise anayasa mahkemelerine üye seçme yetkisi yasama ve yürütme organları arasında paylaştırılmıştır.

-> İtalya ve İspanya'da Anayasa mahkemesine üye seçme yetkisi yasam, yürütme ve yargı organları arasında paylaştırılmıştır.

Anayasa Yargısı Modelleri

1)Amerikan Modeli

Kanunların anayasaya uygunluğunun normal mahkemeler tarafından denetlenmesine “Amerikan modeli anayasa yargısı” “adem-i merkezi tipte anayasa yargısı” veya “genel mahkemeler sistemi” denmektedir. Amerika modeli anayasa yargısı sisteminin mantığı bir normu somut olayda uygulayacak olan mahkeme bu norm ile bu normdan daha üst derecede bulunan bir normun çatıştığı kanısına varırsa bu çatışmayı **lex superior derogat legi inferiori** (üst kanun

alt kanunları ilga eder) ilkesine göre çözer. Yani mahkeme somut olayda üst norma aykırı olan alt normu değil üst normu uygular. Mahkeme davada uygulayacağı kanunun anayasaya aykırı olduğu kanısına varırsa bu kanunu somut olayda “ihmal” eder onun yerine doğrudan doğruya anayasanın hükmünü uygular. Bu sistemde anayasaya aykırı olan kanun aslında resmen iptal edilmez; o kanun “ihmal” edilir. Dolayısıyla bu karar sadece taraflar arasında bağlayıcıdır, yani **“inter partes etki”** ye sahiptir. Ama stare decisis ilkesi gereği bu karar diğer davalarda da tekrarlanır ve kanun fiilen herkes için geçerliliğini yitirmiş olur.

*İlk örnek 1803 ABD (Marbury v. Madison)

2)Avrupa Modeli

Kanunların anayasaya uygunluğunun genel mahkemeler tarafından değil bu işle görevlendirilen özel bir mahkeme tarafından denetlenmesine “Avrupa modeli anayasa yargısı” “merkezi tipte anayasa” veya “ özel mahkeme sistemi” denmektedir.

Avrupa modeli anayasa yargısı sisteminde genel mahkemeler bir kanunun anayasaya aykırı olduğu kanısına varırlarsa o kanunu ihmal edip doğrudan doğruya anayasa hükmünü uygulayamazlar. Böyle bir durumda genel mahkemeler şartları gerçekleşmişse anayasa mahkemesine başvurular. Diğer mahkemelerin kanun ile anayasa arasındaki çatışmayı çözmeye özel bir mahkeme (anayasa mahkemesi) yetkilidir. Avrupa tipi anayasa yargısında anayasa mahkemesinin yetkisi genel yetki değil bir verilmiş yetkidir. Hem somut hem de soyut norm denetimi mümkündür.

*İlk örnek 1920 Avusturya Anayasa mahkemesi

Anayasa Uygunluk Denetiminin Türleri

1) A Priori Denetim

Önleyici denetim de denilen bu denetim kanunun devlet başkanı tarafından ısdar (resmen yayınlama) edilmesinden önce yapılan anayasaya uygunluk denetimidir. Bu sistem Fransız anayasası tarafından benimsenmiştir. Bu sistemde; kanunlar Parlamento tarafından kabul edildikten sonra ama Cumhurbaşkanı tarafından ısdar edilmeden önce (yani 15 gün içinde) yetkili kişiler Anayasa Konseyine başvuruda bulunabilir. Avrupa konseyi de başvurunun kendisine gelmesinden itibaren bir ay içinde karar verir. Konsey kanunun anayasaya aykırı olduğuna karar

verirse kanun Cumhurbaşkanı tarafından ısdar edilip yürürlüğe sokulamaz. Kanun anayasaya aykırıysa uygulanmadan yürürlükten kaldırıldıüi için bir sakınca ortaya çıkmaz. Ama kanunun taşıdığı bazı anayasaya aykırılıklar ilse ancak kanunun uygulanmasından sonra fark edilebilir.

2) A Posteriori Denetim

Düzeltici veya bastırıcı denetim de denilen bu denetim kanunun resmi gazetede yayınlanmasından sonra yapılan anayasaya uygunluk denetimidir. Bu sistemde kanun önce resmi gazetede yayınlanır; kanun denetimi sonra yapılır. Bu usulde anayasa mahkemesinin denetimi sınırlı bir sürede bitirmek gibi bir durumu yoktur. Bu durumda hukukî istikrar, kazanılmış haklar v.s bakımından bir çok olumsuz sonuç ortaya çıkar. Ancak bu usülde kanun uygulandıktan sonra anayasaya aykırı sonuçlar çıkarıp çıkarmadığı daha iyi anlaşılır.

Anayasaya Uygunluk Denetiminin Yolları

1)Soyut Norm Denetimi (İptal Davası)

Anayasada belirtilen bazı organların, yasama tarafından yeni kabul edilen bir kanun aleyhine doğrudan doğruya anayasa mahkemesine başvurmalarıyla gerçekleştirilen denetimdir. Bu durumda kanun yeni kabul edilmiştir; kanunun uygulandığı somut bir olay veya dava yoktur. Soyut norm denetimine başvurma yetkisi her ülkenin anayasası tarafından cumhurbaşkanı, belli sayıda milletvekili gibi belirli sayıda makam veya kişilere verilir. Dava açma yetkisine sahip kişiler 60 gün gibi belirli bir süre içinde bu yetkilerini kullanmak zorundadırlar. Avrupa tipi anayasa yargısı sistemine sahip bütün ülkelerde bu denetim yolu vardır.

2)Somut Norm Denetimi (itiraz Yolu)

“anayasaya aykırılık itirazı” veya “def’i yolu “ da denilen bu denetim; bir mahkemede görülmekte olan bir davanın karara bağlanmasının o davada kullanılacak hukuk normunun anayasaya uygun olup olmamasına bağlı olması halinde yapılan denetimdir. Bu denetim yoluyla yürürlükte olan ve yıllardır uygulanmış olan bir kanunun denetlenmesi sağlanabilir. Bu denetim yolunda anayasa mahkemesi dışındaki bir mahkeme görmekte olduğu bir davada kendiliğinden veya tarafların isteği üzerine bu davada uygulanacak kanun hükmünün anayasaya aykırı olduğu kanısına varırsa bu sorunu bir önsorun olarak

kabul eder davayı o aşamada durdurur ve bu sorunun çözümü için anayasa mahkemesine başvurur. Bu denetim Avrupa tipi anayasa yargısı sistemini benimsemiş ülkelerde vardır.

3)Bireylerin Başvurusu Üzerine Denetim(Anayasa Şikayeti)

Avrupa tipi anayasa yargısı sistemini benimsemiş bazı ülkelerde bireylere de anayasa mahkemesine bazı koşullarda başvurma imkanı tanınmaktadır. Bu şikayeti sadece temel hak hürriyetleri ihlal edilen kişiler belirli koşullar altında yapabilmektedir. Bu kişiler diğer hak arama yolları tükenmiş ise bu aykırılığın giderilmesi için anayasa mahkemesine başvurabilirler.

Anayasaya Uygunluk Denetiminin Sonuçları

Avrupa tipi anayasa yargısı sisteminde anayasa mahkemeleri denetledikleri kanunun anayasaya uygun olduğunu tespit ederlerse başvuruyu reddederler. Bu durumda a priori denetimde kanun yayımlanarak yürürlüğe girer. A posteriori denetimde zaten yürürlükte olan kanun yürürlükte kalmaya devam eder. Anayasa mahkemeleri kanunun anayasaya aykırı olduğuna karar verirse; bu durumda a priori denetimde kanun yayınlanıp yürürlüğe girmez, a posteriori denetimde ise yürürlükte olan kanun iptal edilmiş yani yürürlükten kalkmış olur.

*İptal kararları bazı ülkelerde geriye yürür yani kanun yayımı tarihinden itibaren yürürlükten kalkmış sayılır buna “geçmişe yönelik etki” **“ex tunc etki” veya “pro praeterito etki”** denir. Buna karşılık bazı ülkelerde iptal kararı geçmişe yürümez; yani iptal edilen kanun iptal kararının yayımı tarihinden itibaren hukuk aleminden silinir. Buna “geleceğe yönelik etki” **“ex nunc etki” veya “pro futuro etki”** denir. Avrupa tipi anayasa mahkemelerinin iptal kararları dava konusu olan kanun hükmünü yürürlükten kaldırdığı için sadece **“tarafklar arasında (inter partes)”** değil **“herkes için “** hüküm ve sonuç doğurur. Buna **“erga omnes etki”** denir.